

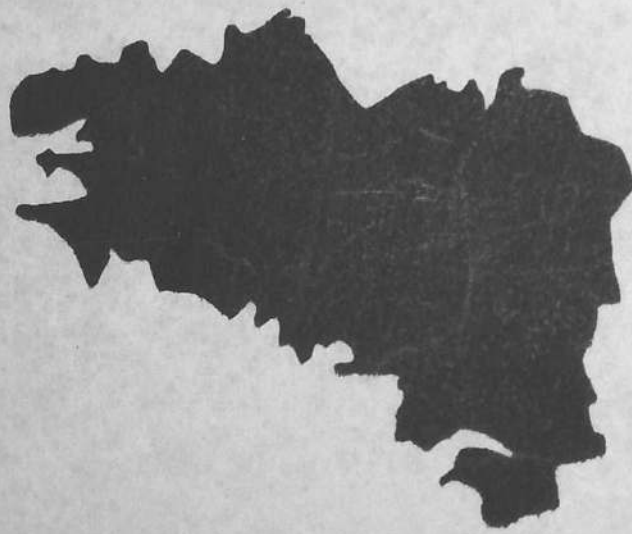
Gouel Yann 1955

Niv 3

SKOL

DOUARONIEZH

gant A. Guilcher
eus Skol Veur Nancy



DASTUMADENN C'HWEC'HMIZIEK

A GELENNOURIEZH

T A O L E N N .

Douaroniezh, gant A.Guilcher, eus Skol-Veur Nancy	paj. 1
Ar Boblañs	- 1
An Hin	- 6
An Torosennadur	- 11
Notennoù	- 15
Geriadurig Brezhonek-Gallek	- 16
Mirdi an Deskadurezh e Den Haag, gant an Dr.J.W.B.van der Stigghel, Rener	- 24
Kenstudi	- 27
Pajenn an Tiegezhioù Brezhonek	- 29
Levrioù evit ar Vugale hag ar Skolioù, gant H.Konan	- 29
A-dreuz lenn, gant H.Konan	- 30

R A K S K R I D

An taolennadur-mañ o tisplegañ douaroniezh Vreizh a zo bet skrivet e galleg e 1942 gant A.Guilcher, ha lakaet e Brezhoneg d'an hevelep mare gant F.Kervella. E bal a oa reiñ an danvez ret evit gellout tremen arnodennoù an Trec'h. Moullet e oa bet, met ne voe ket embannet, dre ma voe distrujet ar plom en ur vombezadenn. Ur skouerenn eus an amproennoù a chome ganin avat An Ao.Kalvez en deus kinniget din he embann bremañ. Marteze n'eo ket re zivezhat evit hen ober. Cheñchet em eus traoù'zo evit dere'hel kont eus ar c'hemmoù c'hoarvezet e-keñver ar boblañs hag an arboellerezh. A-wechoù avat e vije bet gwelloc'h adskrivañ penn da benn : n'eus ket bet amzer d'hen ober hag e pedan al lenner da zigareziñ ac'hanon. Spi am eus e vo talvoudus e-keñver ar yezh, rak pep hini a oar ne vefe ket tu da gavout gwelloc'h brezhoneger eget va c'heneil Frañsez Kervella.

Kartennoù hag ur roll lennadurioù a c'hello bezañ kavet e-barzh al levr-mañ : Diville & Guilcher, BRETAGNE ET NORMANDIE, Presses Universitaires, Paris 1951, 230 pajenn (500 lur gall).

A.G.

PENNAD 1

A R B O B L A Ñ S

I.- Diouer a neuzioù-natur o tennañ da Vreizh hepken.

Daoust d'ar pezh a greder alies, ne deo ket diwar an neuzioù-natur dia-
vaez eo e teu da Vreizh an dibarded a zo kec'h hini.

Ne deo temz-amzer Breizh nemet an arvorekañ eus an temzioù-amzer a gaver en Europa ar C'hornog ; ha c'hoazh e kaver meur a rannvro a Normandi hag a vez levezonet donoc'h gant ar mor eget ne vez broioù Roazhon pe Naoned.

N'eus ket muioc'h a zibarded er pezh a sell ouzh an douaroù. Ne deo Breizh nemet ul lodenn eus an Arvorig, pe gentoc'h eus an torosad arvorigat. Douaroù henloenek ha strinkennaouek 'zo a gaver ennañ, en em astenn pelloc'h war an Normandi, ar Maen, an Añjou, ar Poatou. Tornaodoù teñval ha sonn ar C'Hustentin ne dint ket disheñvel dre o neuz hag o danvez diouzh ar re a gaver e Bro-Dreger ha Bro-Ouelo, ha gwallheñvel eo aodoù izel ha dispennet'zo

eus ar Vande ouzh an aod etre Konk-Kerne hag ar Pouldu.

Dre he zorosennadur erfin, ne deo ket Breizh ken disheñvel-se diouzh ar peurrest eus Arvorig. Bez' en deus moarvat an dremmveliadiad breizhat un neuz pe ul liv dezhañ e-unan. Runelloù dinerzh diazenn Roazhon, avat, an torgennoù treuzet gant ar Wilen etre Pont-Rean ha Sant-Malo-Fili, stankennoù don Leon, Treger ha Kernev, a gaver o far er Vande, er Maen-Izel hag en Normandi.

II.- Breizh a zo unan dre ar spered hag an istor.

Breizh, pobl Vreizh an hini eo da gentañ holl.

Ken ar mare a ya eus ar Vvet d'ar VIIvet kantved g.H.S., ne oa ket ar vro anvet BREIZH an hini a zoug bremañ an anv-se. Gourenez Vreizh bremañ hag ar broioù da dostañ outi a veze graet ARVORIG anezho. Ar bobl vrezhon, a ouenn gelt evel Arvorigiz, a oa o chom en enezenn m'emañ bremañ Bro-Saoz, anvet c'hoazh Breizh-Veur (Notenn 1). D'ar mare ma tegouezhas ar Saozon da aloubiñ ar vro, e kavas gwelloc'h darn eus ar Vrezhoned kuitaat an enezenn eget ple-gañ. Dont a rejont da ober o annez en Arvorig a anvjont ivez BREIZH.

Breizh a zo anezhi e kement lec'h m'emañ pobl ar Vrezhoned.

Pobl Vreizh a zo ur bobl dibar war zouar-bras Europa. Ne gaver neblec'h all a Gelted deuet eno da boblañ ar vro goude diskar impalaeriezh Rom.

N'o deus ket ar Gelted tra-mor en em ziazezet e kement lec'h m'emañ Breizh bremañ. Ne dint bet niverus nemet e Goueled Breizh : e Kernev, en Doneonea (hanternoz ar vro), e Gwened-Izel hag e trodroioù Gwerrann. Ne oant ket bet degemeret mat sur a-walc'h da gentañ. Buan avat e teuas ar Vrezhoned a-benn da vestroniañ ar broioù er reter dezho. En IXvet kantved e voe tizet an harzoù bremañ, pa zeuas Nevenoe da vezañ mestr war Roazhon ha Naoned. Goude dezhi bezañ en em astennet ur pennad war an Normandi eo deuet Breizh da vezañ ar pezh a anavezomp bremañ : n'eus ket kalz a vroioù hag a vije bet diazezet o harzoù keit all ' zo.

Savet eo bet eta pobl Vreizh diwar ar c'hendeuz etre ar Vrezhoned o tont eus enez-Vreizh hag ar pobladoù gall-ha-roman bet trec'het ganto.

O poblañ Arvorig e oa d'ar mare-se Kelted, Galianed o devoa dilezet o yezh evit kemer hini ar Romaned. Chom a rae ivez e-touez Arvorigiz, niverusoc'h c'hoazh, dreist-holl er c'hornog, kalz diskennidi diwar ouennoù all bet o poblañ ar vro, o tont diwar ar rummadoù rakkeltiek a savas ar mein-meur (mein-hir, taolvaenioù ha krommlec'hioù, ken stank e bro-Wened dreist-holl). E-touez ar Vrezhoned nevez deuet eus Breizh-Veur e oa ivez kalz tud a ouenn rakkeltiek. Adalek an XIvet kantved e c'heller krediñ e oa koazhet da vat an enebiezh a c'helle bezañ bet etre Brezhoned ha Gallromaned. Diwar neuze ez eus bet e gwirionez ur bobl vreizhat, he deus displeget hec'h unanded hag he dibarded e-kerzh an darvoudoù danevellet en Istor Breizh.

Anat eo koulskoude ez eus kemmoù etre spered Breizh-Uheliz hag hini Breizh-Izeliz. Taeroc'h ha primoc'h eo ar Breizh-Izelad eget e vreur a Vreizh-Uhel. Ingaldedour ez eo ivez muioc'h egetañ, ha gant tan en deus degemeret alies ar c'hredennoù-diaroak. Bez' e vefe muioc'h a ziazez, muioc'h a skiant bevañ ha nebutoc'h a galonegezh diboell e-touez Breizh-Uheliz. Daoust da se, ec'h en em zispleg evel Bretoned koulz Breizh-Uheliz ha Breizh-Izeliz, dreist holl pa vezont pell eus ar vro, hag anavezet mat eo c'hoazh harzoù ar vro gozh gant ar Foujerad pe ar Gwitregad. Difontet ha lakaet da dalvezout war an diwezhadoù hepken, e voe pell amzer ar vro etre Gwitreg ha Laval ur seurt gouelec'h didud a rannas gwelloc'h a se ar Bretoned diouzh o amezeien.

III.- Doareoù o tennañ da boblañs Vreizh.

Kale bividikoc'h ro poblañs Breizh eget poblañs lodennoù all kornog bro-C'Hall, nemet hini ar Vande. Daoust ma n'eus ket nemeur a ijineriozh bras e Breizh ez eo trec'h feur-kreiz ar boblañs da hini bro-C'Hall : 86,5 den dre gilometr-karrez, ouzh 76,1 e 1936.

N'eus neblec'h e kuzh-heol bro-C'Hall etre ar Saëna-Izel hag ar C'Harona a zepartamantoù ken poblet ha re Vreizh. Bez' e oa 84,5 den dre gilometr-karrez e Breizh e 1946, tra ma oa 74 hepken en Normandi.

Daoust ma 'z eo strewet disingal a-walc'h ar boblañs (sellout ouzh ar Pennad 5), ne gaver nemet ral e ve nebeutoc'h eget 40 den dre gm2.

Ne zeu ket, evel e meur a lec'h all, ar poblatur stank-se diwar enbroadeg estrenidi (da vro-C'Hall) : ne oa nemet 10 851 anezho dre Vreizh a-bezh e 1946.

Er Finister hag er Morbihan ne oa ket un estren dre 500 den, ne oa ket unan dre 200 den en Aodoù-an-Hanternoz hag en Ill-ha-Gwilen, ne oa ket unan dre 100 el Loar-Izelañ tra ma kaver etre 8 ha 10 estreniad dre gant den hag ouzhpenn zoken e gevred, mervent ha biz bro-C'Hall : 64 000 da skouer war 558 000 e departamant ar "Moselle" e 1946. Ne oa e 1936 e-touez an departamantoù dezho ouzhpenn 100 den dre gm2, nemet ar Finister (108 dre gm2) ha ne vije ennañ koulz lavaret estreniad ebet : uhel e oa atav an niver anezho en 12 departamant all. Ouzhpenn-se, n'eus e Breizh nemet neboudik-tre a dud all (Gallaoued) ha na vijent ket Bretoned. E 1946 ne oa ket ouzhpenn 5 % eus poblañs departamant ar Finister hag a vije bet ganet er-maez eus an departamant. Ne oa ket 15 % a ziavaezidi dre o ganidigezh e departamantoù ar Morbihan hag Aodoù-an-Hanternoz, ha kalz anezhoc a zou c'hoazh, sur a-walc'h, eus departamantoù all Breizh.

Mar deo Breizh ur vro boblet-mat n'eo ket dre ma teuer a lec'h all da chom enni : dre ma 'z eo gouennus a-walc'h he foblañs evit kreskiñ anezhi hec'h unan an hini eo. Eus ar re uhelañ eo bet feur ar ganidigezhioù e Breizh daoust m'eo aet ar c'heneliezh war goazhañ kalz ez eo c'hoazh trec'h da hini bro-C'Hall.

Un niverad hennak her roio splann da gompren. Tra ma ne oa feur ar ganidigezhioù nemet 18 dre 1 000 e bro-C'Hall e-pad ar prantad 1922-1931, e talc'he etre 20 ha 25 dre 1 000 dre Vreizh a-bezh, nemet el Loar-Izelañ ma oa un tammig izeloc'h. Ne oa nemet 16 departamant all a vije koulz ar feur-se enno. N'eo nemet re wir siwazh, ez eo aet feur ar ganidigezhioù war goazhañ e Breizh e-pad an 19vet kantved a 7 da 9 dre 1 000 hervez al lec'hioù, hag an holl a oar e veze brasoc'h tiadoù tud gwechall eget re vremañ. Bremañ e c'heller lavarout ez eo gwelloc'h feur ar ganidigezhioù e Breizh-Uhel eget e Breizh-Izel tra ma oa ar c'hontrol gwechall. War greskiñ eo bet ar feurioù goude ar brezel diwezhañ ; chom a ra, avat, kalz war-lerc'h niveradurioù an 19vet kantved.

Evit feur ar marvidigezhioù, gwall uhel e oa gwechall. Bremañ, avat, pe-tra bennak m'eo c'hoazh re uhel, n'emañ ket kalz gwasoc'h ar stad eget er peurrest eus bro-C'Hall.

War-dro 1860, ha betek 1890, e varved kalz puioch e Breizh eget e departamantoù all kornog bro-C'Hall : re alies ne veze ket yac'hus an annezioù, ha ne heulie ket a-walc'h ar Vretoned lezennoù ar yec'hedouriezh. Etre 1922 ha 1931 avat n'eo ket feur ar maro dre Vreizh nemet eus 16 da 20 dre vil hepken (bro-C'Hall 16 dre vil) War 40 vloaz ez eus bet etre 4 ha 6 dre vil a c'hournid. Re zister eo c'hoazh ar gounid-se, ha ret e vo stourm dizehan enep ab mezverezh hag ar c'hleñved a zeu war e lerc'h. Ret eo anzav e teu ar maout

gant Breizh. Dreist-holl gant al Loar-Izelañ, war ar poent-mañ.

Stad arc boblañs o vezañ kreñv enni, ez eo bet Breizh ur greizenn vras a zivroañ. N'eo ket bet an holl Vretoned evit kavout labour er gêr, ha kuitaet o deus o bro. An darn vrasañ anezho a zo aet d'ar rannvroioù nesañ da Vreizh, ha da gerioù bras bro-C'Hall.

Ken an 19vet kantved e oa isel a-walc'h niver an divroerien ; war greskiñ kalz ez eo bet abaoe. Diskouer a ra nerzh-emsignañ ar Vretoned, an nerzh se a zo hini Breizh en ur vro-C'Hall war ziboblañ. Studiet pizh eo bet an emskignadeg-se gant an Ab.Choleau. E 1891 e oa war-dro 250 000 eus hor c'henvroiz o chom e diavaez-bro. Dedennet e veze, ha dedennet e vez atav, ar Vretoned dreist-holl gant tredroioù Pariz : adalek 1901 e oa 120 000 anezho, boad et eno. Kalz a oa neuze ivez war harzoù Breizh. Ur rummad-all a oa eneem zastumet en Havr-Nevez, anezho kerentoù ar vartoloded-koñvers (30 000 e 1901, 45 000 e 1939). En hevelep doare o deus tud ar vartoloded-brezel en em zastumet war-dro Toulon. Ur gushenn Vreiziz a oa aet ivez d'ar C'Hanada, ha kalz anezho a zo skignet un tammig e pep lec'h dre an-trevadennoù gall e-lec'h m'int deut da vezañ niverus meurbet. N'eus netra da damall outo : en amzer-vremañ, pa n'eus ket kalz ijinereziou bras en ur vro poblet stank war ar maez, ret mat eo divroañ. An doare-bevañ n'hell ket mui bezañ ar pezh e oa kant vloaz a zo.

Ouzhpenn an divroeresh evit mat, emañ an divroañ evit ur pennad labour hepken : evelse ez eus Kastell-Paoliz a ya da vro-Velez (Beauce) evit an tennañ beterabez-sukr.

An divroañ evit mat, ha ne oa ket c'hoazh ur gwall-zarvoud evit Breizh a-raok 1914, a zo douet da vezañ evidomp ur c'holl spontus. Emañ o lakaat niver an dud da vont war vihanaat, hag emañ gwall goazhet gija diwar goust brezel 1914-1918.

War greskiñ kalz e oa aet poblañs Vreizh e-pad an 19vet kantved, kalz buanoc'h eget poblañs vro-C'Hall, dre ma oa chomet kalz uheloc'h feur ar ganidigezhioù. Ne oa nemet un diskar a-bouez : diwar-goust brezel 1870-1871. Kenderc'hel a reas niver an dud da greskiñ goude-se. E 1911 e oa dre vras 3 272 000 den o chom e Breizh. Brezel 1914, a voe kollet ennañ muioc'h a Vretoned eget a rummad tud all ebet, a lakaas an niver-se da gouezhañ de 3 075 000 e 1921. Ar pezh a zo gwacoc'h avat eo e kendalc'has an niver-se da vont c'hoazh war ziskar goude ar brezel, ne oa mui ac'hanomp nemet 3 036 000 e 1931. Ar brezel diwezhañ n'en dues ket degaset kement a reuz en hor poblañs ha ma c'hellfed krediñ : e 1954 ez eus 3 070 000 den e Breizh, un tammig muioc'h eget 23 vloaz arach. Kollet hon eus kousskoude frouez an darn vrasañ eus hor ganidigezhioù e-pad ar pennad-amzer-se.

LABOURADEGOU EO A RA DIQUER DEOMP DREIST-HOLL. Ret eo e toufe gwellaenn evit ma c'hellfe an holl Vreiziz bevañ hep kuitaat o bro.

Evelse hepken e vo miret ouzh ur walenn a yafe bu n war wasaat ma ne taolet evezh. Ar pezh a c'hellomp avat eo gwellaat al labourioù da harpañ gounid reizh ar ganidigezhioù, ha da c'hortoz : derc'hel darempredoù-strizh gant hor c'henvroiz kuitaet ganto ar vro, evit ma talc'hint da vezañ gwir Vreizhiz.

3 070 000 den a oa o chom e Breizh e 1954. Gant hor c'henvroiz a ziavaez bro e tle pobl Vreizh tizhout ouzhpenn 3 600 000 den.

IV.- Ar Brezhoneg.

Daoust ma n'eus ket kalz ouzhpenn un drederenn eus ar Vrezhoneg a rafe bremañ gant ar Brezhoneg, e c'heller lakaat da wir ne chomfe mui Breizh ebet

+ ma teufe d'ar yezh mervel. N'dus arouez splannoc'h ebet d'hor broad, n'eus ket
+ gwelloc'h testeni eus hon orin hag hon tonkadur.

En 9vet kantved e voe komzet Brezhoneg betek ul linenn o vont eus ar C'Houenon betek Doñj war al Loar. Er vro c'hall eo bet choñet atav kêrioù Roazhon ha Naoned. D'ar mare-se avat e c'helled krediñ e vije bet aet ar brezhonekaat war-raok. Ar renerien, ar vrientinien e oa anezho brezhonegerien. Setu ma tagouezhas avat an Normaned alouberien. Un niver bras eus brezhonegerien ar reter ha ne oant ket biskoazh niverus-tre a dec'has, hag an darn vrasañ anezho n'int ket distroet. War e giz eo aet neuze ar Brezhoneg war-du ar c'huz-heol ; en ur lezel war e leuc'h roudoù niverus dindan stumm anicioù-lec'h da skouer an anvioù niverus en "-ag".

Er 16vet kantved e komzed c'hoazh Brezhoneg war-dro Sant-Brieg, Loudieg ha Kistrebrec'h. E 1886 ne oa mui komzet ar Brezhoneg nemet betek ul linenn a ya eus Plouc'ha da Vuzilhag hag e bro-Werrann, war-dro bourc'h-Vaz, m'edo o vont neuze da goll. Hervez Sebillot e vije bet d'ar mare-se 1 320 000 den o komz Brezhoneg.

Un enklask all, graet abaoe gant "Gwalarn", e 1928, en deus spisaet meur a dra. Diazezet e oa war implij ar Brezhoneg en iliz evit ar prezeg hag ar c'hatekiz, ha Roparz Homon en deus gallet lavarout e oa da nebeutañ ur milion a dud o komz Brezhoneg. En argoll emañ ar yezh e bro-Ruiz hag er Gerveur. Evel ul lanoad e c'hwezh ar Galleg a-hed ar vevenn, ha krignat a ra dreist-holl en-dro d'ar c'hêrioù-bras hag e tachenoù a zo eus an Arvor, ma' z a kalz gwazed da vartoloded.

N'emañ ket c'hoazh marv ar Brezhoneg, met war var emañ koulskoude. Rak, o vezañ ne deo ar Brezhoneg nag ur yezh-stad na zoken ur yezh a vez desket evit mat er skolioù, e kav da galz brezhonegerien ez eo ur yezh paour ha dister, ha buan e teuont da gaout aon rak ar c'hemmoù disterañ a zo etre ar rannyezhoù. Ma chom stad an traoù evel m'emañ, ne c'hell ar Brezhoneg nemet kilañ dre ma 'z a an darempredoù war aesaat.

Ur walenn spontus eo gwelout ar Brezhoneg o vont c'hoazh war e giz, rak buanoc'h-buan ez a ar vro war zivreizhekaat.

Gant ar Vrezhoned eo bet diazezet Breizh. Int-i eo o deus roet o yezh d'ar vro. Moarvat eo deuet levezon ar Galleg da vezañ ar c'hreñvañ adalek an 13vet kantved hag o deus ar renerien graet abred eus ar Galleg o yezh. Petra bennak m'eo bet ar Brezhoneg ur yezh disprizet, zoken en amzer Breizh dizalc'h, ez eo e gwirionez heñ hag a oa an ere a lakae ar vro da virout hec'h unanded.

Ar pezh ez eo bet ar Brezhoneg gwechall ez eo c'hoazh bremañ. Merket eo bet Breizh sur a-walc'h en un doare diziverkus gant ar sevenadur gall hag a zo digor frank Breizh-Uhel dezhañ. Ar Brezhoneg eo avat ar pezh a zle bezañ an tostañ da galon pep Breizhad, zoken da hini ar gallegger, rak panevetañ ne vije Breizh ebet mui, nag izel nag uhel.

N'eo ket hep talvoudegezh merkañ ez eo er vro vrezhonek eo emañ an uhelañ feur ar ganidigezhioù, hag evelse emañ ar stad abaoe pell ' zo. Muioc'h a c'hanidigezhioù a vez er Finister eget en Aodoù-an-Hanternoz ha muioc'h er re-mañ eget el Loar-Izelañ. N'eo ket moarvat un dra peurrezis, diskouez a ra koulskoude, daoust da unanded ar vro ha da berzhioù mat Breizh-Uheliz, ez eo war Vreizh-Izel emañ sichennet start ar pep gwellañ eus ar vro.

PENNAD 2

A N H I N

+ x Ur vro arvor eo Breizh, ur vro fetis eo ivez. Daou abeg a-bouez o toa- +
+ reañ an hin anezhi. +

Ur vro arvor eo Breizh. N'eus lodenn ebet eus douar bras Europa a yafe
keh don hag hi e-barzh ar mor. War 250 kilometr emañ astennet dirak ar Mor
Bras evit degemer an nerzhioù-mor douget gant an avelioù izel, a c'hoarvez an
aliesañ er rann-mañ eus ar bed.

Fetis avat eo Breizh ivez. N'eus nemet al lodenn gornok anezhi hag a
vefe e gwirionez dispennet don gant ar mor. Ne da ket gwall-bell en douar
pleg-mor Sant-Brieg, hag ar Mor Bihan nebutoc'h c'hoazh. N'eus aze netra o
tegas soñj eus ar boulc'hioù bras a gavaer en Devon pe e Kernev-Veur. Ne deo
plegoù aodoù Breizh nemet drailhennoù bihan. Ha doare fetis ar vro eo en deus
marteze miret ouzh ar Brezhoneg da vont da goll.

Levezon ar mor eo a ra eus hin ar vro ar mezh ma 'z eo dre vras. Diwar
fetisted ar vro avat e ranker displegañ an eilstummoù a weler o c'hoarvezout
ennañ pa seller dre ar munud.

I.- Ar gerreizhded.

+ En Europa a-bezh n'eus nemet goueled Iwerzhon, Kernev-Veur ha bevonn guzh- +
+ heol bro-Skos a gement o devefe un hin ken reizh hag hini goueled Breizh. Ur +
+ gwir hinad arbroioù kelt a zo, ha ne deo ket bet kement-se moarvat hep pouezañ +
+ war stummidigezh sevenadurezhioù ar C'Hornog. +

Un dra anavezet mat eo e teu an hin da vezañ ken reizh all dindan leve-
zon ar mor. Pa bign pe pa ziskenn gwrez an douar a 10°, ne gemm gwrez an dour
nemet a 6°. Ouzhpenn-se r vez dourioù ar Meurvor Atlantel kalz tommoc'h war
hon aodoù eget ne vezont war aodoù Amerika, dindan an hevelep led.

Tabut a zo o klask gouzout perak. Tud a zo hag a lavar e vefe abeg an
darvoud-se dourioù tomm ar "Gulf Stream" pe Froudveur amerikan a zeufe eus
pleg-mor ar Meksik d'en em ledañ e-kichen aodoù Europa. Tud all a zo hag a
lavar e vije kentoc'h un doare reversi a lakafe dourioù tomm an trovanoù da
bignat betek hon aodoù, ha mont a rafe goude-se an dourioù-se adarre war o
c'hiz. Petra bennak a c'hell c'hoarvezout, un dra a zo anat : ne vez neblec'h,
dindan an hevelep led, ken klouar amzer, nemet war aodoù ar Mor Habask e kor-
nog ar Stadoù-Unanet hag ar C'Hanada.

a) Ar Glaveier.

+ Ne vez ket a c'hlav a-walc'h e Breizh. Evel koulskoude ma vez glav a-hed +
+ ar bloaz, ez eo koulskoude leizh-kenañ an amzer. +

Daoust d'ar pezh a gav da dud ' zo, e kouezh nebut a-walc'h a c'hlav
war arvor Breizh. Ne gouezh nemet 803 mm. dour ar bloaz e Brest ; ne gouezh
ket 800 mm. e beg ar Raz hag e Penmarc'h ; nebutoc'h eget 700 e vez er Gor-
veur ha ne gouezh ket zoken 600 mm. e beg Sant-Weltaz (bro-Rez).

Ret eo mont war an uheloù e diabarzh ar vro evit kavout ouzhpenn ur
metrad glav : 1.181 mm. er Fouilhez, ha moarvat ouzhpenn 1.200 mm. war gri-
bennoù menez Are. Pell emacomp c'hoazh aze diouzh ar pilioù-dour a gouezh e
menezioù ar Vogezoù, ar Jura, an Alpoù, ma vez alies a-walc'h ouzhpenn daou
vetrad dour ar bloaz, pell ivez diouzh ar c'hemmentad a gaver e bro-Skos, ma
kouezh en ul lec'h 4.700 mm. ar bloaz. Bro-Gembre, Iwerzhon ha Kernev-Veur a

zo ivez diswalc'hetoc'h, zoken el lec'hioù ma n'emañ ket uheloc'h an douaroù eget e Breizh.

Evel e Kornog-pellañ Europa a-bezh avat ez eo ingalet mat ar glaveier war ar bloaz a-hed. Tra ma ne vez ket koulz lavaret un diveradenn c'hlav e-pad ar mizioù hañv er broioù war-dro ar mor Kreizdouarel ne vez e Breizh e gwirionez e-pad dibenn an nevez-amzer nemet un arsav, ur skañvadenn.

Muioc'h c'hoazh eget ouzh an doare ma vezont ingalet, ez eus da deurel evezh ouzh an doare ma kouezh ar glaveier en hinad arvorek. En tachenoù douarbrizat hag er broioù kreizdouarat e kouezh ar glav a varradoù berr, hogen a-bil. E Breizh e vez kentoc'h ul latarenn danv, dalc'hus ha stagus avat. Sillañ a ra e pep lec'h, diverañ a ra diouzh ar mogerioù evel ur vogedenn o c'hli-zennañ. E-pad devezhioù e c'hell an "amzer vreïn"-se padout. Goude un ehan re verr evit ma vije sec'het ar pri diwar an hentoù e krog en-dro dizamant an "amzer lous", buntet war raok gant koumoulennoù louet izel ar mervent. Tra ma ne vez ket 50 devezhiad-glav ar bloaz war arvor pleg-mor al Leon (Mor Kreizdouarel) ha genou ar stêr Rôn, n'eus ket ul lec'h e Breizh hag a vije ennañ nebeutoc'h eget 100 devezh-glav, hag e diabarzh Breizh-Izel e vez e pep lec'h ouzhpenn 200 devezh.

+ Ar glaveier ponner a-walc'h ledet war ar bloavezh-pad, ha dreist-holl on +
+ diskar-amzer : setu perzh dibarañ temz-hin Breizh. +

b) Ar Wrez.

+ Ken dibar eo reizhded ar wrez ha reizhded ar glaveier. N'eus koulz lava- +
+ ret lec'h ebet e Breizh hag a vije ennañ ouzhpenn 14 derez kemm etre ar miz +
+ tommañ hag ar miz yenañ ; ne vez ket ouzhpenn 10 derez kemm zoken e Breizh +
+ izelañ. +

Aze c'hoazh e ranker tostaat ouzh ar broioù kelt all. An amplded-bloaz na deo kennebeut nemet 10°7 e Dulenn (Baile Atha Cliath) en Iwerzhon ha 7°9 hepken e Valentia (enez an Aber) enezennig eus Goueled Iwerzhon, dezhi dres an hevelep hin hag Enez Eusa pe Enez Sun. An hevelep goañv klouar eo a vez o ren e pep lec'h war ar C'Hornog kelt. Gwrez well-wazh ar miz yenañ a zo 6°3 e Brest, 7°7 en enezennoù Sillan (Kernev-Veur), 6° en Inizi Gall (bro-Skos), 7°2 e Valentia. An hevelep hañv distan eo a gaver e pep lec'h ivez.

GOANVEZIOU KLOUAR.- Klouaret dalc'hmat gant an dour-mor e vez soublic ar mizioù du. Piv n'en deus taolet evezh ne vez morse tommoc'h e-pad ar goañv eget pa vez glav oc'h ober ? Ha peogwir ez eo dreist-holl e-pad ar goañv, ar pred-amzer ma c'hwazh an aliesañ an avel-vor, eo e kouezh ar muiañ glav, n'eus netra reishoc'h eget al leizien glouar-se omp ken boaz outi.

E tu kreisteiz Breizh, betek ar C'Hab, ne vez ket ouzhpenn tri devezh erc'h ar bloaz an eil dre egile. Neblec'h ne vez ouzhpenn dek devezh erc'h ar bloaz, ar pezh a c'hoarvez en Normandi. Un darvoud gwirion eo an erc'h evit ar Vretoned.

War an arvor, adalek gourenez Ruiz betek Pempoull ne vez ket ugent devezh skorn ar bloaz, ha ne vez neblec'h ouzhpenn 60, ar pezh a c'hoarvez en Orleañs ha zoken en Alañsogn. Tommoc'h e vez e Brest da viz Genver eget ne vez e Mar seilh, ken tomm e vez e beg Lomaze hag e Toulon.

x HANVEZHIOU DISTAN.- Eus bro-C'Hall a-bezh ez eo Breizh ar rannvro zistanañ e-pad an hañv. Tra ma vez ouzhpenn 24° gwrez e diabarzh bro-Brovañs, hag ouzhpenn 20° en tu gevred d'ul linenn o vont eus Bayonne etrezek Auxerre ha Chaumont, ne dizh ket gwrez dre vras miz gouere 19° neblec'h e Breizh, ha dindan 17° e chom e lodenn walarn ar vro (Roskov : 16°3). Daoust ma vez tomm a-walc'h an amzer e Breizh-Uhel e-pad an hañv, ne vez ket ken touforek ha ma

ha ma vez muioc'h war-du ar gevred. Nerzh-distanañ ar mor eo a vir ouzh Breizh da gaout harvezhioù kras ha gor.

II.- Ar rüsterioù.

Pep tra ne vez ket atav eus ar reishañ e temz-hin Breizh. Evel en Iwerzhon, e bro-Skos hag e Kernev-Veur, e vez alies gwall rust ar mizioù du e Breizh. M'o devez broioù ar C'Hreisteiz o barroù-arnev hag o dour-beuz, he devez ivez Breizh hebarradoù gwall-amzer.

Bev-mat e kouezh warni ar barradoù amzer-se, rak dezouget e vezont atav gant froudennoù-aer o redek eus ar c'hornog d'ar reter, hep bezañ c'hoazh stoket ouzh uhelenn ebet. Gouzizañ a ra an aerbouezer en un taol hag ar mar-tolod evezhiek a oar pe da vare emaint o tostaat. Avel viz pe c'hevred a vez alies araok hep ma vije bet distribozet mat atav an oabl abaoe ar barr-amzer diwezhañ. Trumm e "c'houziz" an avel, "kouezhañ" a ra er mervent, ha dout a ra da follañ dindan un eurvezh pe ziou. Neuze e stag fourradoù spontus da c'houezhañ, ha da heul e teu ivez ar glav dreist-holl pa zeu d'an avel abouisañ un tammig. Koeñviñ a ra ar mor ha gwazh a se d'ar pesketaer tapet pell diouzh ar porzh !

E-pad eurvezhioù, e-pad devezhioù a-wechoù e skoio ar barradoù, o tiswalc'hiñ an tornaodoù hag ar menezioù. Souchañ a ra Breizh da c'hortoz ar gaouad da vont e-biou. Goude ur fourrad diwezhañ e lamm an avel "a-dreuz" er gwalarn. Glas digej e weler an oabl dre wask ar c'houmoul, yenaat a ra. Sevel a ra an amzer ur pennad, ur strinkad glav yen bennak pe ur barr-kazarc'h a gouezh a-wechoù. An heol a oa deuet neuze da barañ en oabl diswalc'het a c'holo adarre ha ken ar barr gwall-amzer kentañ emañ krog adarre ar goañv leizh ha klouar.

III.- Rannoù ar bloaz.

Evelse emañ ar goañv : amzer glouar ha leizh ha barradoù gwall-amzer a bep eil. Evit un divroad e seblant ne echuo biken. A-wechoù koulskoude e pign an avel en uhel evit un nebeut devezhioù, dizolo a ra an amzer ha kras ha yen e teu neuze da vezañ. A-wechoù zoken e teu d'an erc'h kouezhañ. Ar gouzizadennoù morek a zegas d'o heul glav hag avelaj a zo pellaet dirak uhelbouezadennoù reter Europa, a zegas ganto betek ar C'Hornog ar revennoù m'eo divoazh Breizhiz outo. Peurvuiañ ne bad ket pell an amzer yen. Ha buan e vez trec'h adarre an avel izel.

Pell e vez an nevez-amzer o klask dont. Diwezhatoc'h evez, n'eo ket hepken eget e kreisteiz bro-C'Hall, hogen ivez eget e bro-C'Hall greiz. An dilerc'h e koulzioù ar bloaz a zo unan eus neuizioù pennañ an hinoù arvorek. Ugent devezh diwezhatoc'h e vez an delioù o tont en derv eget e traonienn ar C'Haron, 10 devezh diwezhatoc'h eget e traonienn al Loar, ne vezont ket abretoc'h eget en Elzas. Daoust dezhañ bezañ disingal a-walc'h ha bezañ pell o klask dont ez eo koulskoude eus ar c'hlouarañ an nevez-amzer e Breizh, ha kalz nebeutoc'h a c'hlay a vez eget e-pad ar goañv.

Diwezhat e vez an hañv o tont ivez. E Roskov n'eo ket miz gouere, met miz eost, eo a vez an tommañ. Ne groger ket gant an eost a-raok an 30 a viz gouere nemet a-hed an aod (E bro-Brovañs e stager gant an eost etre an 20 hag an 30 a viz mezeven), ha dreist-holl e bro-Wened hag e bro-Naoned. An nevez-amzer eo ar rann sec'hañ eus ar bloaz, hep ma paouezfe koulskoude, ral eo ar glav evit mat. Ne vez ket stank kennebeut ar barroù-arnev. Aliesoc'h e vez dizolo an oabl : e-pad ar goañv e vez goloet an oabl etre 60 ha 70 % eus an amzer, eus 55 da 60 % e vez e-pad an nevez-amzer.

Ne vez ket gwall domm an hañv e Breizh : morennet e vez alies an amzer, nemet dibaot a wech e vez neuze avelioù foll.

Peurvuiañ e vez c'hoazh brav an amzer e-pad miz gwengolo, nemet e c'hell bezañ ur barr gwall-amzer bennak war-dro dibenn ar miz. Da viz here e kouezh adarre kalz muioc'h a c'hlav hag heñ eo zoken dre vras ar miz gleborekañ, ha neuze goude kel ar goañv emañ ar miz "du" anvet mat. Heñ eo ar gleborekañ war arvor Breizh-Izel. Klouar e chom an amzer koulskoude, hag alies a-walc'h e vez gwelet el lec'hioù goudor an delioù o chom er gwez betek an nevez-amzer. Pell e vez ivez ar goañv o tont hag e Roskov ez eo klouaroc'hik eoken e miz genver eget miz c'hwevrer.

+ Arabat g'arvez kavout e Breizh stummoù-hin disheñvel krenn an eil diouzh +
 + egile. Souezhus eo koulskoude, ken bihan ha m'eo ar vro, an niver adstummoù +
 + a gaver. C'Hoarvezout a ra kement-se dreist-holl diwar fetister ar c'hourenez- +
 + zenn, hag a vir ouzh levezon ar mor da vont ken don e pep lec'h. Diwar uhel- +
 + der diabarzh ar vro e c'hoarvez ivez evit un darn.

IV.- Arvor ar Goueled.

An displegadur a zo bet graet uheloc'h eus doare-hin dre vras ar vro n'eo neblec'h gwiroc'h eget evit arvor Breizh-Izel. Aze eo e kaver e gwirionez an hin keltiat, anavezet gant hor breudeur tramor. Adalek Penmarc'h betek Pempoull emañ nerzhioù ar mor en o c'hreñvañ. Aze emañ temz-amzer Breizh en e glouarañ, aze eo ivez emañ en e rustañ. War an aod, da vihanañ, e vir nerzh an avel ouzh ar gwez da greskiñ mat. Arvor Leon ha Treger, gourenez Kraozon ar C'Hap, arvor vili pleg-mor Gwaien a zo anezho douaroù kompez ha dizolo, ma ne gaver ket a wez. Digoad eo ivez, anat eo, an inizi. War an tevenn e kaver geot touz, a blij dezho alies an holen. En diabarzh-vro, war-dre Lesneven ha Lokournan da skouer, e kemer ar gwez, war an uhel, un doare kruget, kroumet ma vezont dizamant gant an avel izel. Pebezh glaziezh, avat, el lec'hioù goudor ! Pebezh neizhioùigoù c'hwek eo a gaver dre c'hourenez Kraozon, e Landevenneg, e Morgad, e traonienn an Aber ! Eno e kresk plantenoù ar c'hreisteiz dindan an amzer. Ha pelloc'h en hanternoz ez eo Roskov hag enez Vriad ken klouar all. Neblec'h ne vez goloet aliesoc'h an amzer eget etre Lomaze ha Pempoull, neblec'h ne vez eta kollet ken nebeut all a wrez a-dreuz an aer ; ac'hano ma c'heller ober liorzhoù dispar e kement goudor a zo.

V.- Ar menez hag an argoad.

* Diabarzh ar vro, uheloc'h, a zo ivez gleborekoc'h. +

En ur vro ha n'eus ket a venezioù uhel enni, e laka kement torosenn ar glaveier da gouezhañ puilh. Ne vefe ket souezhus e kouezhfe 500 mm. muioc'h a c'hlav war Venez C'Homm eget war aod bae Douarnenez, harz outañ. E menez Are, er menezioù Du, er Menez, e koad Pempont e vez e pep lec'h ouzhpenn ur metrad glav. Amplded ar wrez a vez war-dro daou zerez uheloc'h eget en arvor, hag ar wrez dre vras gwirion (Notenn pe zaou izeloc'h eget war an aod. Pa zeu d'an erc'h kouezhañ, e pad pelloc'h eget e lec'h all. Krisoc'hik eo eta hin an diabarzh-vro. Ne zeu ket an delioù en derv araok an 10 a viz mae, 10 devezh diwezhatoc'h eget e-kichen Gwened. Ken bras kemm a vez evit an eost.

Kreskiñ mat a raar gwez er vro-se, dre vras. Kornioù digoat a zo koulskoude : an uhelennoù troetañ ouzh an avel izel. Koadeier kaer a gaver war uhelennoù penn reter ar menezioù Du, ha war re Genekan ha Pempont. Ne gaver avat war-dro Menez C'Homm, ha war Venez Are nemet lanneier ha brugeier touz. Re c'hleb, ha dreist-holl re avelek int evit ma kreskfe warno ouzhpenn kraklann ha geunioù-dinaoù.

N'eus e gwirionez nemet an uhelennoù touz-se a vefe anezho gwir "venezioù". Dre o doare-bevañ eo dreist-holl ez eo uhelzouaroù Kintin, Kallag pe ar Fouilhez menezioù gwirion.

Taouarc'heier a gaver a-wechoù en traoniennoù dizouret fall e-tal ar menezioù : evel-se emañ "Yeun Elez" e menez Are ha trodroioù an Dreinded ouzh troad ar menezioù Du. Tennañ a ra hor menezioù digoad ha taouarc'hek da venezioù ar broioù kolt all. Diwar an hevelep hin ez eus savet un hevelep gwis-kad -glasvez. Nebeutoc'h a daouarc'h hepken a gaver e Breizh dre m'eo izeloc'h ar vro.

VI.- Gorre Breizh.

† Hin ar menezioù izel-se a zo c'hoazh breizhek-tre. Hini Gorre-Breizh a †
 † zo dija kalz nebeutoc'h.

Nebeutoc'h a c'hlaveier a gouezh war-dro Roazhon, Ploermel, Gwitreg, Kastellbriant, Sant-Malo eget war ar menezioù ha war arvor Goueled Breizh. Ne dizher 800 mm. neblec'h ha ne gouezh ket zoken 600 mm. glav war-dro Malastreg. Ouzhpenn-se, stankoc'h e vez ar barradoù arnev eget e Breizh-Izel, e doare ma kouezh 65 mm. glav e-pad miz gouere e Roazhon (Brest : 51 hepken) ; ha koumoulec'h e vez ivez e-pad an hañv eget e Breizh-Izel. Ar stummoù-se a den da hin an douar-bras : nebeut koulskoude, hogen bras a-walc'h eo ar c'hemm evit ma taolfex ar Breizh-Izelad evezh outañ.

Kement-se a c'hoarvez, her gwelout a vo graet, dre m'emeur eno en un diazenn. Ar broioù izel a zo uhelennoù ouzh o dipartiañ diouzh ar mor a zo takadoù a vez nebeutoc'h a c'hlav enno. Amañ eo ivez emañ ar c'hourenez en ho ledanañ hag emañ ar mor ar pellañ diouzh ar c'hreiz anezhi.

Evit an hevelep abeg e vez tommoc'h e-pad an hañv, ha yenoc'h e-pad ar goañv, eget ne vez e-kichen an aod. Ouzhpenn 14° kemm a vez er wrez dre vras, ha 10 hepken e Brest. Alies a-walc'h e vez sklaer ha yen an amzer e-pad ar goañv, ha ponner a-walc'h e vez tommderx an hañv e diazenn Roazhon. Muioc'h a gemm a vez etre ar c'houlzadoù amzer e Breizh-Uhel eget e Breizh-Izel. Hag en ur ger e tenn dija an doare-hin da hini diazad Pariz.

VII.- Breizh ar c'hreisteiz.

Etre Kemper ha Naoned emañ al lodenn splannañ eus Breizh.

A-hed ar bloaz e vez dizolloc'h an amzer eget e lec'h all, hag heolietoc'h e vez ar vro diwar-se. Ne vefe ket ar wirionez lavarout ez eo klouaroc'h an temz-hin eno eget war arvor Leon ; ha seul heverkoc'h e tou da vezañ ar c'hemmoù c'hemmoù etre an hañv hag ar goañv ma tostaer ouzh ar peder. Nebeutoc'h a c'hlav a vez ivez dre ma tostaer ouzh al Loar. Dre renad ar glaveier hag ar wrez e tenn Kemper da Länderne, ha Naoned da Roazhon. Sederoc'h eo arvor greisteiz Breizh, setù ; ha n'eo ket "musc'hoarzh Kernev" ul lavarenn gleuz. Digoroc'h eo ar mousc'hoarzh-se e bro-Wened, ha bleuniañ a ra e bro-Naoned.

Levezonet eo ar glasveziñ gant-se. Abretoc'h e vez an delioù o tont ha kavout a reer alies plant ha n'eus ket anezho er peurrest eus ar vro. Amañ e kresk ar gwez betek war ribl ar mor. Ar glastann, doare-gwez eus ar c'hreisteiz a gaver betek Kemper (Notenn 2) ha muioc'h a wez-kistin a gaver eget e neblec'h all. Bro-Redon eo bro ar c'histin.

Adalek gourenez Ruiz erfin e kaver gwiniogoù. Kalz a zo anezho a-hed Talar Breizh hag en tu-hont d'ar Stêr-Loar. Ar wrez uheloc'h (18°5) e-pad an hañv, ha dreist-holl ar sklerijenn splannoc'h a ro tu da vro Naoned da vezañ brudet dre he "muscadet" (hag ivez, siwazh, dre gleñved an avu).

En amzer gent e oa Breizh, sur a-walc'h, koulz lavarot peurgoadet dre natur. Ne oa moarvat nemet an uhelennoù avelek ha geuniek evel menez Are, ha marteze un draonienn c'hleb bennak ha na vijent ket bet dindan goad. Daoust d'ar c'hempenn a zo bet graet d'ar c'hoadoù a chom e c'hollont reiñ deomp un

alberz eus an hengoadoù. En hanternoz d'ul linenn o tremen dre an Oriant, Baod, Maoron, Monforz, Roazhon hag ar Wilen-Uhelañ e kaver dreist-holl derv ha fav. Ur favenn-but bennak a gaver zoken e Breizh-Uhel. Er c'hreisteiz e kaver dreist-holl derv ha kistin. Ar pin (*Pinus maritima*, *P. silvestris*) a zo bet nevez degaset er vro.

+ Bremañ avat ez eo Breizh unan eus ar broioù digoatañ a zo. +

N'eus ket 5 % eus an douaroù a vefe dindan goad er Finister, Aodoù-an-Hanternoz hag ar Morbihan, n'eus ket 10 % e lec'h all. N'eus nemet 11 departamant a vro-C'Hall a vije ken nebeut all a goad enno ha 4 anezho a zo harp ouzh Breizh (Notenn 4). Dre vras eta n'eus ket a goadeier a-walc'h e Goueled Breizh. Pell'zo abaoe m'eo c'hoarvezet darvoud an digoatañ : da vare ar Reveulzi vras e klemme dija Kerneviz diwar ar re nebeut a goad. Ar c'headadur bras er menezioù Du hag e bro-Wened a zo un dra nevez-c'hraet. Ret e vefe ivez ober kement all e lec'hioù all.

Mar deo bet distrujet koadeier bras an Henamzer, e kaver peurvanoù en o lec'h. Ha dereout a ra ar re-mañ kement da vihanañ ouzh an temz-hin : eus ar c'hentañ eo an amzer glouar ha gleb evit lakaat ar goot da astenn, ha dre-se evit ar magañ-loened. Zoken e bro-Roazhon ez eo c'hoazh arvorek a-walc'h an hin evit ma c'hellfed kas ar chatal er-maez e-pad ar bloaz. N'eo ket ne vije ket mat ivez an hin evit ar gounit-douar ; ar pezh a zo sur avat ez eo ur vro eus ar c'hentañ evit ar pradeier.

PENNAD 3

A N T O R O S E N N A D U R

An TOROSAD ARVORIGAT, a zo e Breizh ul lodonn anezhañ e-keñver an natur-douar, a zo ur vro izel. N'eo nemet 104 metr a-zioc'h ar mor an uhelled dre vras anezhañ, ha n'eo ket hepken izeloc'h eget an torosadoù a zo dindano ar broioù kelt tramor, hogen izeloc'h eo zoken eget diazad Pariz a dizh 178 m. uhelder well-wazh.

Daoust da se, torgennoù uhelañ Breizh a zo dezho neuz menezioù bihan. Ar beg uhelañ, Tuchenn Gador e menez Are n'emañ nemet 384 m. a-zioc'h ar mor (Notenn 5), tra ma kaver betek 417 m. en uhelennoù Normandi. Daoust da se n'eus ket doare menezioù da uhelennoù Normandi evel ma'z eus da re Vreizh : tostoc'h d'ar mor emañ ar re-mañ, dispennetoc'h gant an dour-red ha dizolo-oc'h evel ma'z eo bet gwelet.

Erfin, ha dreist-holl, en deus torosennadur Breizh -- evel hini ar peur-rest eus Arvorig -- neuzioù niverus kemmus-kaer.

I.- An daskompezoù.

+ Ar stumm uhelgompezoù eo a gaver an aliesañ e Breizh. +

Mar kerzhit a-dreuz bro-Leon da skouer, war-dro Plabenneg ha Lesneven e welit dirazoc'h ur vro a vije peurgompez pa ne ve an traoniannoù. Diwar an disterañ torgennig evel uhelennoù Sant-Divi e vez ur gwel kaer war ar vro hag he c'hloc'hديوù diniver, al lorc'husañ anezho holl hini Itron-Variñ ar Folgoad.

An daskompezoù-se, o adkavout a reomp dre-holl : re Leon a bign betek e-tal Menez Are ; e bro-Dreger ez eus re all a sav betek Gwengamp hag en tu-hont. Darn anezho a c'hell kavout ouzhpenn 300 m. uhelder etre Kintin ha Boulvriag. E Kernev hag e Gwened e kaver an daskompezoù-se adalek live ar mor betek 250 m. uhelder bennak. An daskompezoù bras-se a zo anezho perzh heverkañ torosennadur Breizh.

II.- An diazoù.

+ Rannoù all a zo anezho diazennoù gouziz, uhelennoù a bep tu dezho. +

Gwechoù 'zo e kaver a-dreuz an diazennoù-se un niver runioù ha turumelloù luziet gant amañ hag ahont ul lodenn gomez bennak c'hoazh evelkent. Koment-se a c'hoarvez e diazenn Kastellin-Karvez etre Menez Are hag ar Menezioù Du, e diazenn Gorle pelloc'h er roter, e diazenn Pondivi-Loudieg-Ploermel etre Koad Kenekan, ar Menez, uhelennoù Gwec'henn ha lanneier Lanvaaz. A-wechoù all n'eo ket an izeloù-se kon terosennek : evelse diazenn Roazhon bevennet gant krec'hioù Pont-Rean, koad Pempont, ar Menez, uhelennoù Becherel-Sant-Albin-an-Hiliber. Unvan kaer eo al lodenn izelañ anezhi ; pe c'hoazh bro-Naoned etre leinoù Kastellbriant, lanneier Lanvaaz hag Argoad uhel ar Vande. Re all erfin evel diazennoù Ploure ha Skaer a zo kalz bihanoc'h ha komez kaer.

III.- Ar stankennoù.

+ War an daskompezoù hag e meur a ziazenn emañ e gwirionez an terosennadur +
+ e kleuz ha neket e krec'h. +

Sanket don eo enno ar stêrioù. Unan eus pennañ perzioù an terosennadur a gaver gaver aze adarre. Ac'hano ar savioù hag an diskennnoù diniver a vez gant an hentoù. Evit kakaat da dremen an hentoù-houarn evel re Roazhon da Vrest ha Naoned da Gemper dreist ar boulc'hennnoù don-se ez eus bot ranket sevel pentoù divent evel re Sant-Brieg, Montroulez, an Henbont. En abeg d'an traoniennnoù diniver-se ne daoler ket evezh alies ez eo ar vro dre vras ur gomezenn wiri n. Bro-Leon hec'h-unan, ar peurgompezañ eus an daskompezoù bras a zo enni evel er peurrest eus ar vro traoniennnoù don, stankennoù evel ma lavarer e Kernev. Nebeutoc'h a draoniennnoù don a gaver e Breizh-Uhel : ar Rañs e Dinan, ar Wilen er Roc'h Bernez a zo koulskoude skouerioù kaer anezho.

IV.- An traoniennnoù eeun.

+ Darn eus ar stankennoù-se a zo kammigellus pe gildrocnnus evel ar Stêr- +
+ Aon, re all avat a zo peureeun war un darn eus o red. +

Evelse ar Stêr Elorn etre Landivizio ha morlenn Vrest, stêr Waien betek Pontekroaz, ar Jed en he hed. E bro-Wened hag e Breizh-Uhel e kaver alies meur a stêr o redek kever-ha-ke" e-pad pell. Diwar lanneier Lanvaaz e verzer evelse div draonienn hir a gas eus ar Gwalarn d'ar Gevred ; unan er c'hreisteiz enni an Arz hag al Loc'h ; oben en Hanternoz enni o redek ar C'Hlae, an Tarun hag an Evel. An traoniennnoù-se a ra eus lanneier Lanvaaz ur Riblenn strizh o kas war-eeun eus ar Blañvez betek Redon. An hevelep doare reizh souezhus a gaver etre diazenn Roazhon ha bro-Naoned ma kaver o redek en ur gwever an Doursec'h, ar Sevnon, ar Stêr-Gaer hag an Don.

V.- Ar c'hribonnoù-menez.

+ Ouzhpenn an torgonnoù en em astenn etre ar stêrioù e kaver re all un +
+ tamm mat uheloc'h. Ar re bennañ anezho a zo : Menez Are, ar Menezioù DU ha +
+ Menez C'Homn. +

Int-i eo a zo melloù Breizh-Izel : darn eus an uhelennoù-se a zo tougn ; graet e vez anezho peurlvuiañ "menez" (Menez C'Homn, Menez Kelc'h, Menez Kilaol, Menez Bre), pe a-wechoù all "tuchenn" (Tuchenn Gador). Re all, a vez graet anezho "roc'h" pe "karreg" a zo gwir gribelloù krignet ha dispennet (Roc'h Trevezel, Roc'h ar Founteun, Karreg an Tan). En abeg d'ar "rec'hier"-se eo o deus kribennoù uhelañ menez Are hag ar menezioù Du un nouz ken garv.

VI.- Disponnoù an aod.

Ma n'eus ket war an aod kalz a blegoù-mor bras nomet diouzh tu ar c'hor-
nog, pebezh dispennadur dre ar munud !

Nag a oufoù korvigollec o tigeriñ hent d'al lanv da bignat betek 5 lev pe ouzhpenn e diabarzh ar vro ! Ar c'hemmesk-se etre ar mor hag an douar war an arvor a zo dezhañ un neuz breizhat-rik. E don pep broc'h-vor ec'h en em gav ur wazh-dour pe ur sterig bennak. Al lodenn-wor strizh-se a vez graet anezhi ABER (an anv-se a gaver e bro-Leon hag e gourenez Kraon), "richer" pe "stêr". D'an izelvor e tizolo lec'hidegoù bras ha gwall-zister e chom neuze ar ganol e kreiz. Gant al lanv avat e karg an aber gant ul lonnad dour glas sioul. Oufouigoù heñvel a gaver a-zehoù hag a-gleiz hag aberioù a zo evel re ar Rañs, an Trev, an Oded, stêr Gemperle, hag a gaver war o hed lec'hioù goudor eus an dudiusañ.

Ar peurrest eus an aod a zo ivez, dreist-holl ar begoù-douar, dispennet en un doare sebezus. A-wechoù e vez izel an aod ha dirazi e kaver begoù-roc'h ha kerreg diniver evel o bro-Leon pe e bro-Dreger a-wechoù, o Penmarc'h, en onez Sun ; a-wechoù all e kaver tornaedoù son hag uhel, betek ouzhpenn pevar-ugent metr dezho evel tro-dro da Vinig, da Blouc'ha ha da Blouog-ar-Mor (bro-Ouelo), da Lomiker an Traoz ha da Wimaog (bro-Dreger), en hanternoz da Gloden ar C'Hap ha da C'Houlion (bro-Gernev) ; betek kant metr zoken e Beg ar C'Havr (gourenez Kraon), toullet-didoulet evel e Beg ar Raz pe er Gerveur gant ma-ugvioù ma tisten enno an tarzhoù-mor gant trouz ar gurun.

A-belec'h 'ta e teu an hell stummoù-se ?

I.- Kenframmadur.

Evel torosadoù Breizh-Veur, re greiz an Alamagn, Torosad-Kreiz bro-C'Hall, ha meur a vonez all dre ar bed, an Torosad Arvoriat a zo douaroù ha karrggal kozh-kozh ouzh e frammañ. E-kerzh ar c'hentañhoalad int bet gouelezennet e strad ar mor, 200 pe 400 milion a vloavezhioù a zo abao. Hervez gouizicien a zo e vije c'hoazh kalz koshoc'h un darn vras eus an douaroù an Torosad Arvoriat : n'eo ket re sur avat. E-touez ar c'harregennoù-se, ez eus darn hag a zo blot a-walc'h evel ar "skilt" ha zoken ar "sklent", re all avat a zo eus ar c'haletañ evel "kouarzvaen Plougastell" hag ar "c'hrag arvoriat" (Not.6).

Ur rummad douaroù all a zo : ar re a zo karregennoù strinkennaouek ouzh o ober. Ne anavezet ket kenkoulz o oad hag hini ar c'harregennoù gouelezennet, o vezañ m'int bet poazhet dindan voustradurioù bras. An hini anavezetañ anezho ar "greunvaen", meur a sourt anezhañ. Kalz graunvaen a gaver dreist-holl en hanternoz ar vro (Leon, Treger, bro Foujera) hag ivez er c'hreisteiz (Kornov-Izel, Gwened, Naoned).

Daoust d'ar pozh a gred tud 'zo n'eo ket ar c'harregennoù strinkennaouek ar re galetañ, fetis ha teuc'h int avat : etre ar skilt hag ar sklent diouzh un tu, ar c'hrag hag ar c'houarzvaen diouzh an tu all emaint e-keñver ar galoted.

II.- Rouffennadurioù ar c'hentañhoalad hag o dismantridigozh.

War-dro dibenn ar c'hentañhoalad, un 200 milion bennak a vloavezhioù a zo, e vee gwasket start an holl zouaroù-se, roufennañ nerzhus a rejont hag aradennadoù uhel a vonezioù a savas, o c'holo an darn vrasañ eus ar pozh a zo bremañ Europa greiz, eus ar c'hornog d'ar reter. Aradennadoù herkuniat (Notem 7) a vez graet anezho. Golod e vee Breizh d'ar marc-se gant monezioù uhel, o tennañ d'an Alpoù bremañ.

Tamm-ha-tamm e vee pourgrignet avat ar monoziadoù dindan an nerzhioù-disponn diavaez. Kompezet e vee an torosennoù uhel ha goude an oilhoalad ne chome mann anezho ; ar vro a-bezh pe dost a oa deuet da vezañ pouzkompez : un argompezenn a oa anezhi, ha ne chome mui nemet gwrizioù ar roufennadoù evel testeni anezho.

III.- Stummidigezh an daskompezoù. Dispakidigezh ar monoziadoù bremañ.

Ne ouzer ket mat petra a zo e'hoarvezet e Breizh e-pad an oilhoalad. Moarvat en deus an disponnerzh kendalc'het da stummañ diavaez ar vro, ha ne vee ket houmañ goloet gant ar mor evel aradonnadoù horkuniat all a zo. Pa gregas an tredhealad (30 pe 50 milion bennak a vloavezhioù a zo) e oa Breizh evel bremañ ur vro goloet a zaskompezoù bras, stummet moarvat kalz diwezhatoc'h eget an argompezed kontañ ha diwar e goust.

An daskompezoù-se a oa ar re a anavezomp bremañ. Izelloc'h e oant hag azioc'hto e kaved ivez kribennoù menez Are hag ar monoziadoù Du. Harzet e devoa ar re-mañ an disponnerzh dre ma oa mein gallet, krag arvorigat ha kouarzvein evel re Blougastell, ouzh e frammañ. Diwar goust ar c'hrag ee diwanet ar stummoù stummoù monoziadoù tounn ha diwar goust ar c'houarzvein ar roc'hier hag ar c'horreg daskrignet.

Adalek nouzo 'ta e kavomp daou oüs stummoù diazez an torosennadur : an daskompezoù hag ar c'hribennoù a-studad, e tennañ ar re-mañ da garregadoù-kaletoc'h.

IV.- Dibradadur ha diempradur ar vro. Gouzizadur ar sturioù.

E-korzh an tredhealad e savas, e meur a loc'h eus ar bed, aradonnadoù bras a vonezioù, evel an Alpoù hag an Himalaia. Ne savas ket a vonezioù e Breizh ; hogen, dindan norzh ar savadurioù ramzel hag ar buntadoù e tent eus ar c'hreisteiz e vee dibradet an torosadoù kozh. (Notenn 8)

Ur vro a zo tostoc'h da greizenn ar roufennadurioù alpat evel Torosad-Kreiz bro-C'Hall a vee dibradet gwashoc'h eget an Torosad Arvorigat hag en abeg d'an dibradadur-se ee ez ee c'hoazh uhelloc'h bremañ.

Levezonet don e vee koulskoude hor bro ivez :

Dibradañ a reas Breizh-Izel evel un darn eus ar Vande hag eus an Noemardi. Bro Roazhon ha Naoned en enep a chomas izelloc'h pe zoken a c'houzizas c'hoazh, ha goloet e voent meur a wech gant ar mor.

E-keit -se e c'hoarveze frailhoù ha diempradurioù ; darnoù eus ar vro a goazhe, re all e-kichen asave. Gwariañ ha distummañ a reas eta hor bro dindan an nerzhioù-roufennatañ alpat.

Diwar al luskadennoù-se ee e teu an torosennadur bremañ. Ma n'emañ ket bremañ ken uhel ha ken uhel daskompezoù Breizh dre holl, ez ee dre ma n'int ket bet dibradet kement an eil hag egile. Da vihanañ, e Breizh-Izel da nebeutañ, ez int bet dibradet un tamm bennak, kement hini a zo anezho. Ar sturioù a zo kroget neuze da zispenn an daskompezoù ha da gleuzañ traoniennoù evit gounit war an diliveadenn c'hoarvezet en o red : evelse e tisleger un darvoud bet meneget uhelloc'h.

En ur sankañ avat e diabarzh an daskompezoù uhelaet, e deus ar sturioù dispennet kentoc'h ar c'harregadoù blot : e'c'hano diazennoù Kastellin, Kerle ha Pondivi-Ploermel, anezho sklent pe skilt distart gant karregadoù kalet a bep tu.

Ouzhpenn-se, e vezañ ma oant bet roufennot er c'hentañhoalad, e veze alies ar c'herreg kalet hag ar re vlot a riblennoù eeun. Ac'hano an traonien-

† nou eeun hon eus meneget, hag azioc'h to dangompezadoù kalet manet pouzdivoulec'h.†

Diazoù a zo erfin o tont diwar bukadurioù, evel hani Roazhon (anezhañ ivez karregenoù blot, daou abeg eta en ur gichen evit ma vefe eno ur vro izel.)

† Neuze eo e weler rannoù bras diavaez Breizh o kemer o neuz : ur rann izel †
† er Sav-Heol ; ur rann dosennek e kreiz ar vro hag er C'Huzh-Heol ; aodoù an †
† hanternoz uheloc'h eget re ar C'Hreisteiz. †

V.- Penaos eo bet stummet ha dispennet an aodoù.

Un dek milved bennak a zo, da lavarout eo n'eus ket pell, en deus live ar mor gouzizet a 80 metr da nebeutañ. Neuze eo kroget adarre ar stêrioù da grignat ha da gleuza o zraoniennoù. O genou hag an aod a oa neuze kalz izeloc'h eget n'emaint bremañ. Goude se eo pignet ar mor betek e live bremañ. Ar pezh a zo sur eo en deus pignet abaoe m'eo bet savet ar mein-meur (taolioù-maen ha mein-hir), a gaver lod anezho hanter dindan an dour, da skouer maen-hir "Penn-Lacouig" e stêr Bont 'n Abad.

D'ar mare-se e voe beuzet traoniennoù izelañ ar stêrioù. Ac'hano ar plo-goù-mor a zo anezho an aberioù, ha ne dint ket bet toullet gant ar mor, evel ma weler. En enep, stankañ gant al lec'hid eo a reont bremañ. Ne vez ar mor o tagañ hag o tispenn nemet an aodoù aziavaez, ha c'hoazh ne vezont ket distrujet ken buan ha ma kreder, pell ac'hano. N'eus gounid a-bouez gant ar mor bemet pa vez stummet an aod gant kerreg blot, evel an douar-melen a en em ziskouez etre kerreg greunvaen a-hed aodoù Leon ha Treger.

Kozh eo eta dre vras torosennadur Breizh. Goustadik en deus kemmet, ha darn eus he neuzioù a zo anezho abaoe meur a vilion a vloavezhioù a zo. War un douar kozh eo e vevomp, ha p'her studiomp e seblant deomp bezañ dizisman-trus. Kantvedoù ha kantvedoù en deus douar Breizh gwelet o vont e-biou dezhañ. Unan eo eus ar sichennoù kozh-se o deus gwelet, digas, an temzioù-anzer hag ar gouenoù plant ha loened o kemmañ, hep kemmañ kalz o-unan. Tennañ a ra douar Breizh d'ar bobl a zo o vevañ warnañ.

(da genderc'hel)

NOTENNOU

- (1) - Ne deo e gwirionez bro-Saoz nemet ur rann eus Breizh-Veur, ar rannoù all o vezañ bro-Skos, bro-Gembre ha Kernev-Veur. A-wechoù e vez graet ivez "enez Preden" eus Breizh-Veur ha "yezhoù predennek" a vez graet eus ar C'Hembraeg, ar C'Herneveg hag ar Brezhoneg evit o enebañ, diouzh un tu ouzh ar yezh "vrozhonek" kemeret ez strizh ha diouzh un tu all ouzh ar rummad yezhoù kelt all : ar "yezhoù gouezelek" : Iwerzhoneg, Manaveg ha Skoseg.
- (2) - Ur wech plantet e lec'h all e kresk mat ivez. Ur rummad gwez kaer a gaver da skouer e-kichen Plouc'ha.
- (4) - Digoad ne dalvez ket evelato kement ha digeuncud-krenn. Ur vro argoad evel diabarz Breizh a gav tost a-walc'h a geuneud war ar c'hleuzioù hag er girzhier evit ober he errez. Ar prenn eo a ra diouer, kentoc'h.
- (5) - Peurvuiañ e vez roet 391 m. evit uhelder brasañ Breizh. An uhelder-se a zo hini beg touf chapel menez Mikael. Ha tenner eta uhelder ar chapel kuit o tle Menez Mikael bezañ un disterañ izeloc'h eget Menez Kador hag a zo tostik-tost outañ.
- (6) - N'eo ket kouarzvaen Plougastell eo a gaver oc'h ober ar c'herreg brudet a gaver er barrez-se a-zioc'h ar Stêr Elorn. Kouarzvaen ar Roc'h-Vorvan (e-kichen Landerne) eo ar maen-se ha ne deo marteze nemet unan eus stummoù ar c'hreg arvorigat. Kouarzvaen Plougastell eo avat a gaver er vourc'h ha war an dorgenn uhel a ya etrezek Plouziri. Skilt ha kouarzvaen Plougastell eo a gaver ivez

oc'h ober darn eus lodennoù uhelañ menez Are hag ar menezioù Du (Roc'h Trevezel, Karreg an Tan, h.a.)

(7) - Diwar anv Menezioù an Harz (Alamagn greiz).

(8) - Nemet hag en enep ha gouzizet e vije bet takadoù douar'zo hepken. Komment-se a dle bezañ c'hoarvezet gant ar Mor Bihan, lennvor an Oriant, ar Stêr Oded, al Loar-Izelañ, h.a. (Gwelout pelloc'h pennad V, rann K, §1).

GERIADURIG BREZHONEK - GALLEK

O vezañ ma'z eo ar wech kentañ ma youler ul levr douaroniezh en hor yezh, hon eus kavet a-zoare stagañ ouzh al labour-se ur roll eus ar gerioù pouezusañ o tennañ d'an douaroniezh. Kalz eus ar gerioù-se a zo anavezet a-benn bremañ implijet ma 'z int bet e levrioù evel "Istor ar Bed" (Meven Mordiern), "Geriadur bras Gallek-Brezhonek" (F.Vallée) hag en e c'h-"Gerioù gallek ha brezhonek reizhet dioc'h ar ster" (pennadoù III hag VII dreist-holl). Ezhomm e oa avañ da spisaat talvoudegezh douaroniel gerioù a zo. Setu pal ar geriadurig-mañ.

BERRADURIOU

g. : anv gourel.
 gg. : anv gwregel.
 str.(pe stroll) : anv stroll.
 v. : verb
 a;g; : anv-gwan.

- ABER g. -ioù : estuaire, "ria"; aber boutailh : ria en bouteille.
 ADSTER gg. -ioù : affluent.
 ADEORZH g. -ioù, adperzhier : port secondaire, subalterne.
 AER g. : air. AERGELC'H g. -ioù : atmosphère.
 AHEL g. -ioù : axe. Ahel-bed : axe terrestre. Penn-ahel : pôle.
 AMEER gg. (ha g. a-wechoù) -ioù : temps. Temz-amzer : type de temps ;
 tro-amzer : climat ; koulz-amzer : saison.
 ANNEZ g. -ioù : bâtiments, habitation ; annezriad g. -où : habitat, type d'habitat ; ti-annez g. tiez-annez : maison d'habitation ; annezus : habitable ; kevannezus : agréable à habiter ; annezusted : habitabilité ; digevannez : désert, inhabitable.
 AOD g. -où : rivage, côte, grève ; aotañ v. : travailler au bord de la mer ; aodaouiñ v. : faire du cabotage ou du bornage ; aoderezh g. : cabotage, bornage.
 ARADENNAD gg. -où : chaîne (de montagnes).
 ARBRAD a.g. : humide (terre), argileuse.
 ARGOAD a.g. : boisé, bocager. - ARGOAD g. -où : bocage ; argoadek a.g. : bocager, ayant trait au bocage.
 ARGOMPEZ g. -où ; argompezenn gg. -où : pénéplaine.
 ARNEV g. -ioù : orage ; arneuenn : temps orageux ; arneuek a.g. : orageux.
 ARVOR a.g. : littoral, maritime. - ARVOR g. -ioù : littoral, région maritime ; arvorek : maritime (hin arvorek : climat maritime).
 ARVORIG gg. : Armorique ; arvorigat : armoricain (torosad arvorigat : massif armoricain ; krag arvorigat : grès armoricain).
 ATANT gg. -où : exploitation agricole.
 ATRED str. -où : accumulation, décombres ; atrediñ v. : accumuler.
 AVEN gg. -ioù : rivière.
 BAE g. -ioù : baie, golfe.
 BAG gg. -où, bigi : barque, embarcation ; bageüs a.g. : navigable.
 BARR g. -où : accès, crise ; barr(ad)-arnev : orage ; barr(ad)-glav : ondée, averse ; barr-dour : averse ; barr-avel : coup de vent ; barr-amzer : période de mauvais temps.

- BAS a.g. : peu profond ; douar bas : terre peu profonde ; cien bas : sources superficielles ; bazenn : basse, banc (en mer).
- BEG g. -où : pointe, cap ; neg-douar : id.
- BERJEZ gg. -où : verges (ivez gwerjez)
- BEUZIÑ v. : noyer, immerger ; diveuziñ : émerger.
- BEV a.g. : vivant ; ar bev : la natalité (kv. : ar marv).
- BEVAÑS g. : nourriture, produits alimentaires.
- BILI str. : galets.
- BIOU lies. : bovins.
- BLOT a.g. : tendre, mou. -- BOUK a.g. : mou, tendre.
- BOULC'H g. -ioù : entamure ; boulc'henn gg. -où : brèche, passage.
- BRO gg. -ioù : pays, région ; broad g. broiz : habitant d'un pays ; broañ : importer ; divroañ : émigrer ; divroad : étranger, émigré ; enbroañ : immigrer ; enbroad : immigré ; broezioù : régions.
- BROUSKOAD g. -où : bosquet, ligne boisée le long d'un talus.
- BROUSKON str. : racines fourragères.
- BRUG str. : bruyère ; brugeg gg. -où, brugelier : bruyère (terrain).
- BUNTAD g. -où : poussée.
- KAP g. -où : cap ; Ar C'Hap : le Cap Sizun.
- KAE g. -où : clôture, haie ; quai.
- KAEL gg. -ioù : clôture, grille
- KALET a.g. : dur ; kaleted gg. dureté.
- KANIENN gg. -où : ravin, vallée encaissée, cañon.
- KANOL gg. -ioù : canal, lit (d'une rivière à marée basse).
- KAOUAD gg. : accès ; kaouad-c'hlav : averse ; kaouad-avel : bourrasque.
- KARREG gg. kerreg : roche, écueil ; karregad g. : roche (au sens géologique), espèce de roche ; karregenn gg. -où : roche, sous-sol pierreux ; karrekaour g. : pétrification, fossilisation ; karrekaenn gg. : pétrification, fossile.
- KARRONT gg. -où : chemin creux.
- KAVELL g. -où, kevel : casier (à crustacés).
- KAZARC'H g. (stroll) : grêle.
- KEIDED gg. : équinoxe.
- KEIDER g. -ioù : équinoxe, équateur.
- KEINVOR g. : haute mer, large.
- KELC'HOULD g. : cyclone ; tornade.
- KEL g. -ioù : compartiment ; kel-yen : chambre froide (de thonier).
- KEMPER g. -ioù : confluent.
- KENFRAMADUR g. -ioù : structure.
- KENTANHOULAD g. : ère primaire.
- KERDIN lies. : palangres.
- KERREIZH a.g. : tempéré, modéré ; kerreizhded gg. : modération.
- KEVANNEZUS (sellout ouzh annez).
- KILDRO g. -ioù, kildroenn gg. -où : méandre.
- KLOUAR a.g. : tiède, doux ; klouarfen gg. : temps doux et tiède.
- KOMPES a.g. : plat ; kompez g. -où, kompezenn gg. -où : plaine. (Gw. : argompez, daskompez, uhelgompez).
- KORVENTENN gg. -où : tourbillon de vent, trombe.
- KOUARZ g. : quartz ; kouarzed g. -où ; kouarzaen g. : quartzite.
- KOUEG g. -ien : paysan.
- KOUEZHADUR g. -ioù : précipitations.
- KOUMANT gg. -où : tenue, exploitation agricole.
- KRAG g. : grès ; krag arvoigat : grès armoricain.
- KRAOU g. krevier : étable, crèche.
- KRAS a.g. : sec ; krazien gg. : temps desséchant.
- KREGAD stroll g. : coquillages.

- KREC'H a.g. : abrupt, élevé ; krec'h g. -ioù : côte ; krec'hienn gg. -où :
côte, montée ; broioù krec'h : pays de l'est et du nord-est.
- KREIZDOUARAT, KREIZDOUAREK a.g. : méditerranéen.
- KREISTEIZKELC'H g. -ioù : méridien.
- KRENNLOENNEK a.g. : néozoïque.
- KRESTENNEG g. -ed : crustacé
- KRIBELL, gg. -où : crête ; kribellek a.g. : déchiqueté ; kribenn gg. -où :
sommet, crête.
- KRIZ a.g. : brut ; danveziadoù kriz : matières premières.
- KUTUILHEREZH g. : cueillette, économie de cueillette.
- DAERE g. : basse-mer.
- DANVEZ g. -ioù : richesse, matière ; danveziadoù : matériaux.
- DAREMPRED g. -où : relation, circulation.
- DASKOMPES a.g. : à peu près plat ; daskompez g. -où, daskompezenn gg. -où :
plateau.
- DASSTREWET a.g. : dispersé ; dasstrewasur an annezioù : caractère dispersé de
l'habitat.
- DEUN g. : fond.
- DIATREDIÑ v. : dégager.
- DIABAEZ g. : extérieur ; diavaeziad g. diavaezidi : étranger.
- DIAZ g. : le bas ; diazenn gg. -où, diazad g. -où : bassin, dépression.
- DIBOBLAÑ v. : dépeupler.
- DIBORZHAÑ v. : exporter, sortir du port.
- DIBREDAÑ v. : soulever ; dibradadur g. -ioù : action de soulever ; dibradadenn
gg. -où : soulèvement.
- DIDUDAÑ v. : dépeupler.
- DIEMPRAÑ v. : disloquer ; diempradur g. -ioù, diempradenn gg. -où : dislocation
- DIFONTAÑ, DIFRAOSTAÑ v. : défricher.
- DIGERIÑ, v. : ouvrir, exploiter (une mine, une carrière).
- DICHAL g. : basse mer importante ; dichaliñ v. se retirer loin (en parlant de
la mer).
- DINAOU g. : pente.
- DIRIBIN g. -où : forte pente, abrupt.
- DISKARG g. -où : débouché.
- DISMANTRAÑ v. : détruire ; dismantradur g. -ioù, dismantridigezh gg. -ioù,
dismantradenn gg. -où : destruction ; dismantrou : restes, reliques.
- DISPENN v. : déchiqueter, éroder ; dispennadur g. -ioù, dispennadurezh gg.
-ioù, dispennidigezh gg. -ioù : érosion ; dispennoù : restes déchiquetés.
- DISTAN a.g. : frais (temps)
- DIVEUZIÑ v. : émerger ; diveuzadenn gg. -où, diveuzadur g. -ioù, diveuzidi-
gezh gg. -ioù : émergence.
- DIVROAÑ v. : changer de pays, émigrer ; divroer g. -ien : émigrant ; divro-
erezh g. : émigration ; divroad g. divroidi : émigré, étranger.
- DONVOR g. : large, haute mer.
- DOUAR g. où, douareier : terre ; douar bras : continent ; douarbrazat : con-
tinental ; douar-fraost : terre en friche ; douar-labour : terre labou-
rable.
- DRAG gg. : drague ; dragiñ : draguer ; sac'h-drag : chalut ; drager g. -ien :
chalutier.
- DREMLWEL g. -ioù : horizon ; dremlweliad g. -où : horizon, aspect du paysage.
- ED g. -où, edeier : céréale, blé ; edeg gg. edegoù, edeier : champ de céréales,
emblavures.
- EIEN strol. eienenn gg. -où : source.
- EILHOALAD g. : ère secondaire.
- ENBROAÑ v. : immigrer, importer ; enbroer g. -ien : immigrant ; enbroañ g.
enbroidi : immigré.

- ENDEGAS v. : importer.
 ENEZ gg. inizi , enezenn gg. -où : île ; enezeg gg. -où : archipel ; enezad g. eneziz : habitant d'une île.
 EOST g. -où : moisson, récolte ; eostad g. -où : récolte, rendement.
 ESTREN a.g. : étranger ; estres g. -ien, estreniad g. estrenidi : étranger.
 ERC'H g. : neige ; erc'heg gg. -où : champ de neige.
 ERV gg. -ioù : sillon, levée de sable ou de galets ; flèche (teurel evezh e vez gourel ar ger-se pa vez implijet evit an douar-labour).
 EZKAS v. : exporter.
 FETIS a.g. : compact, massif ; fetisted gg. : massivité.
 FEUR g. -ioù : taux.
 FEURM gg. : fermage ; diouzh feurm : e, location.
 FOENN g. -où : foin ; foenneg gg. -où, foenneier : prairie à foin ; foenn-prad : foin de prairie ; foenn-tirien : foin de terre sèche ; foenn-melchen : foin de trèfle, de prairie artificielle.
 FOZ gg. -ioù : fossé.
 FRAEZ a.g. : clair (en parlant du temps).
 FRAILH g. -où : crevasse, faille ; frailhañ v. : failler.
 FRAOST a.g. : en friche.
 FRIM g. : verglas.
 FROUD g. -où : courant, torrent.
 GARZH gg. girzhier : haie.
 GENEL v. : naître ; er genel : les naissances, la natalité ; ganidigezh gg. -ioù : naissance ; geneliezh gg. natalité.
 GENOU g. genaouiou (ur stêr) : embouchure.
 GEOTEG gg. -où, geoteier : prairie (au sens géographique).
 GEUN gg. -ioù : marais, lande humide.
 GLAOU g. : charbon ; glaou-koad : charbon de bois ; glaou-douar : charbon minéral, houille ; glaou-gouloak : coke.
 GLAS a.g. : vert ; glazañ v. : verdir, pousser ; glazid g. -où : plantes formant un tapis vert. Glazideg gg. -où, glazidenn gg -où : herbier (d'algues, de zostères, etc.). Glaziezh, glazvezh gg. : plantes vertes, végétation.
 GLAV g. : pluie ; glaveier : pluies, précipitations.
 GLEB a.g. : mouillé, humide. Glebor g. : temps humide. Gleborek a.g. : (temps) sujet de l'humidité.
 GLIZH str. : rosée.
 GOBARR gg. gobirri : gabarre, péniche.
 GOR a.g. : très chaud, torride. Gor g. : chaleur extrême. Gorrenn-heol : moment où le soleil est brûlant.
 GORRE g. : surface. Gorread g. : superficie.
 GOUDOMM a.g. : chaud, lourd (temps).
 GOUELED g. : fond. Goueled-Breizh, Goueled-Leon : Basse-Bretagne, Bas-Leon. Goueledenn gg. -où : fond (marin).
 GOUELEZENN gg. -où : sédiment ; gouelezenniñ v. : se déposer (sédiments). Gouelezennadur g. : sédimentation. Karregennoù gouelezenn (et) : roches sédimentaires.
 GOUEZ a.g. : sauvage (Ar Gouezoù anv-lec'h : La Sauvageais). Gouelec'h g. -ioù : désert.
 GOUYEN a.g. : frais, plutôt froid.
 GOUNIT v. : gagner, exploiter. Ar gounit-fouar : la culture. Gounideg g. gounideien : cultivateur.
 GOURENEZ, gg. gourinizi : péninsule, presque-île.
 GOURLANV g. : haute mer, étale.
 GOURSAV-HEOL g. : solstice.
 GOUVER g. -ioù, gouer g. -ioù : ruisseau, cours d'eau.

- GOUZER g. : litière.
 GOUZIZ a.g. : bas, déprimé. Avel c'houziz = avel izel : vent d'Ouest ou Sud-Ouest. Gouzizañ : baisser, passer au S.O. (en parlant du vent).
 Gouzizadenn gg. -où, gouzizadur g. -ioù : dépression.
 GREUNID g. -où, greunvaen g. -où, greunvein : granit.
 GROUAN stroll. : gravier.
 GROZOL stroll : gravier, arène.
 GWAK a.g. : mou, tendre.
 GWALL-AMZER gg. : mauvais temps, tempête.
 GWAREMM gg. -où, -eier : lande, garenne. Douargwaremm : terre légère, terre de bruyère.
 GWASKAÑ v. : presser. Gwaskadur g. -ioù : pression. Gwask gg. -où : fente, interstice.
 GWASKED g. -où : abri.
 GWAZH gg. -ioù : ruisseau.
 GWENODENN gg. -où : sentier, piste.
 GWERZH gg. : valeur, vente.
 GWISKAD g. -où : couche, revêtement. Gwiskadglasvez : végétation.
 GWREZ gg. : température. Gwrezventerezh gg. -el : thermomètre.
 HARZ g. -où : obstacle, frontière. Telloù-harz : droits d'entrée, de douane.
 HED g. : longitude.
 HENGOAD g. : forêt primitive.
 HENLOENEK a.g. : paléozoïque.
 HENT g. -où : route, voie. Hent-bras : grande route, route empierrée. Hent-treiz : chemin de traverse, chemin secondaire. Hent-karr : chemin pour charrettes. Hent-houarn : chemin de fer. Hent-dour : voie d'eau, voie navigable. Hent-mor : route maritime.
 HERKUNIAT a.g. : hercynien. Ar roufennadoù herkuniat : les plissements hercyniens.
 HIN g. : climat. Hinad g. -où : (type de) climat.
 HOALAD g. -où : ère, époque géologique.
 HOLEN stroll. : sel. Holeneg gg. -où ; palud-holen, poull-holen : marais salant.
 HOUARN g. (stroll.) : fer. Houarneg gg. -où : ferrière, mine de fer.
 CHADENNAD gg. -où : chaîne. Chadennad-douar : étendue de sol particulier.
 CHAOSER gg. -ioù : chaussée, digue.
 CHATAL stroll.-où : bétail. Chatal-korn : bêtes à cornes.
 CHEL stroll. : crevasses, diaclases.
 IJINEREZH g. -où : industrie.
 IZEL a.g. : bas. Breizh-Izel, Kernev-Izel : Basse-Bretagne, Basse-Cornouaille.
 Avel izel : vent d'Ouest. Izelenn gg. -où : région basse, dépression.
 Izel-bouezadur g. -ioù : dépression (barométrique).
 YEN a.g. : froid. YENIEN gg. : temps froid.
 YEUN gg. : (sellout ouzh GEUN).
 LABOURER-DOUAR g. labourerien-douar : paysan, cultivateur.
 LAGENN gg. : boue, borbier.
 LALL-DOUR g. -ioù : cascade, chute (d'eau).
 LANN stroll. -où : ajonc. Lanneg gg. -où, lanneier : lande. Lann-bil : ajonc fourrager. Lann-dan : ajonc à feu.
 LANV g. lanvezh g. : flux, flot.
 LATAR g. latarenn gg. : brume humide, crachin.
 LED g. : latitude.
 LEDENEZ gg. ledinzi : presqu'île, île secondaire.
 LEC'HID g. -où : vase. Lec'hidenn gg. -où : dépôt, étendue de vase. Lec'hidog gg. -où : vasière. Lec'hidek a.g. : vaseux.

- LEIN g. où : sommet.
 LEIZH a.g. : humide. Leizhded gg. : humidité. Leizhien : temps humide.
 LENN gg. -où : lac, étang.
 LESTR g. listri, lestroù : navire. Lestrañ-dilestrañ : mouvement d'un port.
 LEURENN gg. -où : terrasse.
 LEUS g. : loess.
 LIESC'HOUNIDEGEZH gg. -ioù : polyculture.
 LIÑVAN v. submerger, inonder. Liñvadur g. -ioù : inondation. Liñvadenn gg. -où : inondation. Liñvaj g. : limon, dépôts détritiques. Douar-liñv : limon.
 LOC'H gg. -ioù : lagune, étang au bord de la mer.
 LUDU g. -ioù : engrais chimique.
 LUSENN gg. -où : brume fine, brouillard.
 MAEN g. mein : pierre. Maen-meur, mein-meur : mégalithe. Maen-hir g. mein-hir, maenhirioù : menhir. Maengelc'h g. -ioù : lithosphère.
 MAEZ g. -ioù : campagne.
 MARE-MOR g. mareoù-mor : marée.
 MARG g. : tangue.
 MARV a.g. ha g. : mort. Ar marv : la mortalité.
 MARVOR g. -ioù : morte-eau.
 MELCHEN stroll. -où : trèfle. Melcheneg gg. -où : prairie artificielle.
 MENEZ g. -ioù : mont, montagne. Meneziad g. meneziz : montagnard. Meneziad g. -où : massif montagneux.
 MENGLEUZ gg. -ioù : mine, carrière.
 MERDEIÑ v. : naviguer. Merdead, merdeidi g. ! marin, navigateur.
 MEROUR g. -ien : métayer. Merouri gg. -où : métairie.
 MEURVOR g. -ioù : océan.
 MËR g. -ioù : mer. Moraer g. -ien : marin. Morlenn gg. -où : rade.
 MORENN gg. -où : brume.
 MOUGEV gg. -ioù : grotte.
 NAOZ g. -ioù : lit (d'une rivière).
 NATUR gg. : nature.
 NEUZ g. -ioù : aspect, apparence.
 NEVEZ a.g. : neuf, nouveau. Nevez g. : pousse. Neveziñ v. : pousser (en parlant de la végétation).
 NEVEZLOENEK a.g. : coenozoïque.
 OUF g. -où : baie, anse.
 PARK g. -où, -eier : champ.
 PELLENN gg. -où : sphère.
 PENN g. -où : cap. Penn-tir : pointe. Penn-ahel : pôle.
 PERC'HENN g. -ed : propriétaire. Perc'hennañ v. : posséder. Perc'henniezh gg. : propriété.
 PESK g. -ed : poisson. Pesked gwen, pesked drag : poisson de chalut. Pesked krogennek : coquillages. Pesketaer g. -ien : pêcheur. Pesketaerezh g. -ioù : pêche. Pesketañ v. pêcher. Peskedus : poissonneux.
 PEURI g. -où : pâture. Peurvan g. -où : pâturage.
 PEVARHOALAD g. : ère quaternaire.
 PLEG-MOR g. plegoù-mor : baie, golfe.
 PLEN a.g. : plat, plain. Plenenn gg. -où : plaine.
 POBL gg. eoù : peuple. Poblanañ gg. : population. Poblanañ v. : peupler ; diboblanañ : dépeupler.
 PORZH g. -ioù, perzhier : port. Porzhiañ : importer. Diborzhiañ : exporter.
 POTIN g. : fonte
 POUILL g. -où : anse, étang. Pouill holen : marais salant.
 PRAD g. -où : pré. Pradenn gg. -où : région humide.

- PUKAN̄ v. : s'affaisser. Pukadur g. -ioù ; pukadenn gg. -où : affaissement.
 RAKKER gg. -ioù : faubourg de ville, ville de banlieue.
 RAKPORZH g. -ioù : avant-port.
 RAZ g. -ioù : détroit, courant violent en mer.
 REIZH a.g. : doux, modéré. Reizhded gg. : douceur, modération.
 REUZIAD g. -où : crise, misère.
 REUZEULENN gg. -où : banc (de sable).
 REV g. : gel, gelée. Reviñ v. : geler. Revenn gg. -où : gelée.
 REVERZH gg. -où : vive eau, grande marée.
 RIELL g. : verglas.
 ROC'H gg. -où, rec'hier, reier : roche, rocher. Roc'hell gg. -où, roc'hell :
 roche. Roc'hellek a.g. : rocailleux, rocheux.
 ROUDOUZ g. -ioù : gué.
 ROUFENNAN̄ v. : plisser. Roufennadur g. -ioù : plissement. Roufennadenn gg.
 -où : pli. Roufennad g. -où : ensemble de plis.
 ROZ g. -ioù : coteau.
 RUGENN g. : temps venteux.
 RUN gg. -ioù : colline, hauteur. Runell gg. -où : petite colline.
 RUSKAD stroll. : rûchers.
 SAONENN gg. -où : vallon.
 SKAOTILH stroll. : engrais marin, maerl.
 SKILT g. (stroll) : schiste tendre. Skiltaouek a.g. : schisteux.
 SKLENT g. (stroll.) : schiste dur, ardoise.
 SKLOUP gg. -où : sloop.
 SKORN g. : glace, gel. Skorneg gg. -où : glacier.
 SKOSELL gg. -où : écueil.
 SEC'HOR gg. -ioù : temps sec.
 SOUBL a.g. : doux et humide. Soublien gg. : temps doux et humide.
 STANK a.g. : serré.
 STANK g. -où, -eier : clôture, barrage. Stankell gg. -où : barrage.
 STANKENN gg. -où : vallée encaissée.
 STER gg. -ioù : rivière, fleuve, cours d'eau.
 STEUDAD gg. -où : série, suite, chaîne.
 STRENK stroll. : cristal. Karregennoù strinkenndouek : roches cristallines.
 STRINKAN̄ v. : jaillir, jeter. Strinkad-glav : averse, ondée.
 STRIZH a.g. : étroit. Strizhenn gg. -où, strizh-mor g. strizhoù-mor : détroit.
 STROUEZH stroll. : broussailles. Strouezheg gg. -où : brousse.
 STUMM g. -où : caractère, aspect. Stummadur g. -ioù : formation. Stummoù-
 natur : aspects physiques.
 TAOLVAEN gg. -ioù, taoliou-maen : dolmen.
 TAOUARC'H stroll. : tourbe. Taouarc'heg gg. -où : tourbière.
 TEUC'H a.g. : massif, imperméable.
 TEVENN g. -où : dune, falaise.
 TI g. -er, -ez : maison. Ti-annez : maison d'habitation. Ti-soul, ti-plouz,
 ti-kolo : chaumière. Ti-maen : maison couverte en ardoises.
 TIEG g. tieien : chef d'exploitation agricole. Tiegezh g. -ioù : ferme, ex-
 ploitation agricole. Tiek : garçon de ferme.
 TIRIEN g. (stroll.) : gazon. Park tirien : champ non labouré. Foenn tirien :
 foin de pré sec. Tirienenn gg. -où : étendue de terrain gazonnée.
 TOLZENN gg. -où, tolzennad gg. -où : grosse masse, amas, magma.
 TOMM a.g. : chaud. Tommder g. -ioù : chaleur, temps chaud.
 TONN gg. -où : flot.
 TOR g. : flanc (de montagne, de colline).
 TORGENN gg. -où : colline, hauteur. Torgennek a.g. : mamelonné.
 TORNAOD g. -où : falaise.

- TOROSENN gg. -où : butte, éminence. Torosennek a.g. : de relief varié.
 Torosennadur g. : relief. Torosad g. -où : massif, ensemble de relief
 (Torosad arvorigat : massif armoricain). Torosennad gg. -où : aspect
 de relief.
- TOSENN gg. -où : butte, mamelon, mont.
- TOUFOREK a.g. : étouffant (en parlant du temps). C'Hwez an touf : odeur de
 moisi.
- TRAOÑ g. -ioù : bas. Traoñienn gg. -où : vallée.
- TRE g. : reflux, jusant.
- TREDEHOALAD g. : ère tertiaire.
- TREIZH g. -ioù : passage (de rivière).
- TRE ENIAT a.g. : migrateur.
- TREMP g. -où : engrais.
- TREV gg. -ioù : trève. Trevadenn gg. -où : colonie.
- TREVAD gg. -où : récolte, moisson, production de la terre.
- TROVAN g. -où : tropique. Trovan ar C'Hrank : Tropique du Cancer. Trovan ar
 C'Havr : tropique du Capricorne.
- TUD stroll, -où : gens, hommes. Tudañ v. : peupler. Didudañ : dépeupler.
- TUCHENN gg. -où : butte, tertre.
- TUNIENN gg. -où : dune.
- TURUMELL gg. -où : petite élévation, tumulus, mamelon.
- UHEL a.g. : haut, élevé. War an uhel : sur la hauteur. Uhelder g. -ioù :
 hauteur. Uhelenn gg. -où : hauteur, élévation (=colline). Avel uhel :
 vent d'est ou nord-est. Uhelgompez(enn) : plateau, haute plaine. Uhel-
 bouezadur g. -ioù : haute pression (barométrique).

~~~~~

#### BILINGUISM IN WALES (kendalc'het eus pajenn 30)

Hanter kant pajenn a zo gouestlet da Gembre. Klokoc'h eo ar stu-  
 diadenn-se eget an hini a gaver e SKOL I. Neozh e kaver e SKOL meur a dia  
 hag a vank el levr-se. Gellout a reer avat keñveriañ, hep tamm mezh ebet,  
 "Kelennadurezh ar Frizeg" gant "Bilinguism in Wales", a zo aesoc'h da lenn  
 marteze, met pell diouzh bezañ ken resis. Al levr saoznek a zo ivez kalz p<sup>1</sup>  
 jusoc'h eget al liesskrivadur brezhonek : golo kartoñs ha lien, paper kaer  
 ha meur a bajenn wenn ! Ha koulskoude daoust d'ur skoazell a 250 lur saoz a  
 oa bet roet d'an aozer d'embann e labour e vez gwerzhet al levr 10 s. 6d.,  
 war-dro 524 lur gall.

~~~~~

UN NEBEUT KO ZENNOU DA BREDERIAN

"L'indécision est le signe d'une faiblesse que le destin ne pardonne pas."
P. Mendès-France.

"Ne c'honezer ket ar speredoù gant fuzulioù." Nehru.

"Ar frankiz n'eo ket ur prof a zegemerer, ret eo meritout anezhi bep doiz
 gant labour ar penn hag an divrec'h." Dr Schacht.

"Ar frankiz n'eo ket leziregezh." Dr Schacht.

"An hini ne oar ket en em vretroniañ a zo e riskl da vezañ mestroniet gant
 ar re all." Dr Schacht.

"No person is as uninteresting as a person without interest." M. Brown.

MIRDI AN DESKADUREZH E DEN HAAG.

gant an Dr J.W.B. van der STIGCHEL, Rener.

1. Digoradur.

Mirdi an Deskadurezh e Den Haag en deus dedennet davetañ kolonnennerien Den Haag hag ar vro a-bezh, dre n'en deus klasket dalc'hmat kenlabourat gant holl skolioù ar gêr. Koulskoude nebeut a dud a-zhavaez-vro o deus klevet komz eus an ensavadur-se. E gwirionez abaoe e grouidigezh, 47 vloaz 'zo, ez eus bet skrivet nebeut diwar e benn, diwar e bal, e labourioù hag e zoareoù labourat.

E-pad 28 vloaz em eus labourer er Mirdi, hag e-pad an amzer-se hon eus graet taolioù-esa o deus desket dimp kalz traoù. A-drugarez d'ar skiant-prenañ dastumet ganin e c'hellan sklerijennañ ar re all war efedoù mat an ensavadur-se n'heller ken tremen hepzañ e kêr Den Haag.

2. Pal ar Mirdi.

Pal ar muze a zo bet diskleriet evit ar wech kentañ e Gazetenn ar Gouarnamant, d'an 23 Genver 1905, er pennad diwar-benn "Mirdi an Deskadurezh".

Rann gentañ ar reoliadur a lavar : "Pal muze an Deskadurezh e kêr Den Haag a zo dastum ha mirout danvezioù-kelenn evit skolioù ar c'hontañ hag an eil derez dreist-holl ; kement-se a dalvezo da genteliañ ar skolidi dre skoazell an daoulagad ha da heñchañ ar vistri.

Sklaer eo eta ne oa ket bet krouet ar Mirdi evit diwall traoù a dalvoudegezh sevenadurel pe arzel evit ar rumadoù da-zont evel ma ra ar mirdioù all peurvuiañ. Er c'hontrol, pal Mirdi an Deskadurezh a oa dastum traoù hag aozañ diskouezadegoù a-ratozh evit ar skolioù.

3. Istor berr ar Mirdi.

An Dr H. van Capelle a voe krouer ar mirdi. Un dastumour a-vicher o oa. E-kerzh e veajoù en doa dastumet meur a dra a zo hiziv c'hoazh diazez ar mirdi.

Kentañ gweladennerien ar Mirdi a vae daou seurt anezho :

- 1°) Skolioù a vizite ar muze dindan renerezh o mistri pe unan eus an implijidi.
- 2°) Bugale ha tud vras a zeue d'ar muze en o-uhân.

E-pad ar gweladennoù-se e rae alies an Dr Capell ur gaozeadenn . Soñj am eus c'hoazh pegement e plije din, pa oan kañfard, pa gonte dimp e veajoù er Surinam ha pa ziskoueze dimp an traoù en doa bet dastumet du-hont . An eurioù dudius-se tremenet eno o deus roet din ur garantez vras evit ar Mirdi ha va sikouret da zispenn ar skoilhoù am eus kavet war va hent, ha da dre-c'hiñ war ar c'hwitadennoù am eus bet da c'houzañv e-pad amzer an taolioù-esa. Frouezh an amzer-se a zo bremañ dindan daoulagad an holl.

4. O klask ur gwelloc'h implij eus an dastumadennoù.

Pa viziter ar muze e weler sklaer-mat n'eo ket bet implijet an danvezioù hervez ur raktres savet a-ratozh. Koulskoude, d'am soñj, pa ouezer pe-naos e oa bet renket an traoù da gentañ, e c'heller lavarout e heuilh raktres an Dr van Capelle.

E warlerc'hidi a zeuas a-benn da gentañ da urzhiañ en un doare de-reatoc'h bizit ar muze. Implij a rejont un doare hag a vrudas ar muze : aozañ diskouezadegoù gouestlet d'ur gentel-skol bennak .

Da gentañ e voe graet gant ar pezh a oa eno. Diwezhatoc'h e voe gallet amprestañ digant ensavadurioù all hag aozañ diskouezadegoù klok eus an danvez dibabet. An traoù a chome warlerc'h seurt diskouezadegoù a servije e-pad ar peurrest eus ar bloaz evit reiñ kentelioù d'ar skolioù.

En doare-se e voe krouet kentelioù diwar-benn buhez an evned en Izelvroioù , an taouarc'h, korf an den, meur a gentel diwar-benn Indonezia hag ur rumad kentelioù diwar-benn ar fizik (naturoniezh). Kement-se a blijas kalz d'ar vistri-skol ha klasket e voe kenderc'hel gant an hent-se.

5. An dastumadennoù o kreskiñ.

Dre ma kreske brud ar Mirdi e tegemere traoù e-giz profoù pe war brest. Ul lodenn vat anezho a oa, hag a zo c'hoazh, traoù evezhek, iski's, hag a ro kalz labour d'an implijidi.

Daoust ma reont dudi zr viziterien n'o deus netra d'ober, pe hogos-gant pal ar muze. Koulskoude, resevet ez eus bet alies traoù hag o deus roet tu da grouiñ kentelioù nevez dre binvidikaat an dastumadennoù ; evel-se ez eus bet savet kentelioù diwar-benn an Eskimoed en Groenlând, hag ar pesked mor.

Tamm-ha-tamm e teuas ar muze da vezañ un ensavadur a-bouez evit ar skolioù ; ne oa nemet un ensavadur-kreiz eveltañ hag a c'helle lakaat dindan daoulagad o bugale hag o zud yaouank dastumadennoù klok.

6. An doare-kenteliañ.

Adalek an deroù e voe dilezet an doare kozh da genteliañ e-kreiz traoù ar muze. En ur sal distag, heñvel ouzh ur sal-skol e vez roet ur gentel diwar-benn un danvez resis bennak, studiet alies dija er skol. An doare-se a blij kalz d'ar vistri, ha bremañ ez eus teir sal, e-lec'h ma kelonner hep paouez. Talvoudus eo merkañ n'eo ket deuet a-benn ar vistri da reiñ ar c'hentelioù int-i o-unan, daoust ma'z eus bet graet meur a daol-esa. Gwech-ha-gwech all ur mestr bennak a ra ur gentel d'e ziskibien, ha keuz am eus ne vez ket kont evel-se hep tro, rak a-hend-all e koller ur bern amzer : ar mestr hepken a anavez deskamant e ziskibien.

Niver ar bizitoù a c'hellfe bezañ brasoc'h, ha neuze e vefe tu da studiañ gwelloc'h pep kentel. An danvezioù a vez studiet bremañ a zo danvezioù hag a c'houlenn bezañ studiet gant skoazell an daoulagad : loenoniezh (zoologiezh), ha plantoniezh (botaniezh), korf an den, an douaroniezh (jeografiezh), tudoniezh (etnografiezh) ha naturoniezh (fizik). Skolidi ar peñpvet klas hag uheloc'h a zo barrek da heuilh ar c'hentelioù-se.

Bremañ e c'heller reiñ kentelioù diwar-benn 55 danvez. Ugent kentel diwar-benn ar vevoniezh (biologiezh) ha korf an den ; 13 diwar-benn an douaroniezh hag an dudoniezh, 2 diwar-benn an ijinerezh, 11 diwar-benn an naturoniezh, 5 diwar-benn an douarouriezh (jeologiezh) ha 5 baleadenn dre ar parkeier.

7. Aozadur bizitoù ar skolioù.

Roll an danvezioù studiet a vez kaset resis d'ar vistri-skoll. En doare-se e c'hellont dibab an danvezioù a blij dezho. War o goulenn e verkont an danvez, an deiz ha zoken an eur dibabet. Pa vez pell ar skoll diouzh ar muze, evit na vefe kollet re a amzer en hent, e vez kaset ha degaset ar vugant otobusoù. Ur sizhun a-raok e vez lavaret d'ar skolioù-se danvez hag eur ar gentel, hag eur an otobus.

Setu amañ penaos e vez aozet ur gentel er muze. Da gentañ e vez displeget ur gentel en ur sal. Diskouezet e vez traoù eus ar muze hag ivez adskeudennoù a bep seurt aozet er muze. Implijout areer ivez leternioù-skeudenniñ ha binvioù-sinema. Bep tro ma vez talvoudus ha posubl e lakaer un dra etre daourn pep bugel. Siwazh, n'eus ket tu c'hoazh da bep hini d'ober e enklaskoù ha zizoloadennoù. Da c'houde e viziter al lodenn eus ar muze emañ an dastumad traoù studiet. Frankiz a roer d'ar skolidi met harzet e vez outo a sellout ouzh re a draoù war-un-dro. Diouzh ma tegouezh e klozer an abadenh gant ur film.

8. Niver ar viziterion.

Bep bloaz e vez heuliet ar c'hentelioù gant 80 000 - 90 000 skolidi. Ar c'hentelioù a vez roet evit netra da skolioù kêr Den Haag. Diouzh ret e vez paeet ivez an otobusoù gant ar gêr.

Ar muze ne glask hepken kelenn ar vugale met ivez an dud vras. Diskouez a reer an dastumadennoù en doare ma 'z eus tu d'ober studiadennoù klok. Ret e vefe avat kaout muioc'h a lec'h evit lakaat muioc'h anat an darempredoù a zo etre an danvezioù. Daoust d'ar mankoù-se, e c'hell ar muze skoazellañ an den da ledanaat e zeskantant.

9. Ar muze evel ensavadur skiantel.

Daoust ma n'eus plas a-walc'h da reiñ amañ dre armunud anvioù an traoù diskouezet, ur roll berr a lakaio an den da gompren gwelloc'h talvoudegezh an dastumadennoù.

Un dastumad bras a besked, eus an Izelvroioù ha Mor an Hanternoz daoust ma trec'h warno pseked ar morioù trovanel (tropikel) dre o stum hag o livioù.

En tu-hont da vinvioù istorok niverus, e kaver ivez binvioù modern evel re an telefon, an telegraf, ur spektroskop, un ardivink radiografiañ, ur stlejerez, ur blaedeneg, momeder Foucault, horolajoù a bep seurt, binvioù niverus eus henvarevezh ar maen (an oadvezh paleolitik), un nebeut marc'hoù-houarn aozet etre 1800 ha 1880.

Un dastumad kaer a loened, dreist-holl a evned. Kavout a reer hogos holl evned an Izelvroioù, gant o vioù hag o re vihan hervez derezioù e c'hresk.

Un dastumad brav a gegin hag a valafenned. Un dastumad denoniel (etnografiel), unan eus ar re wellañ an Izelvroioù, a ziskouez buhez speredel hag arzoù ar renkadoù tud indian. Skouerennoù eus an tiez bihan Batak, bizhier hud kizellet dispar, maskloù, gwiaadennoù ha delwennoù ha gwiskamantoù c'hoariava eus Indonezia. Lenegiañ a dleer ober un dastumad traoù aozet gant Eskimoed ar Groenland - n'eus nemeti en Europa gant hini Kopenhagen - en o zouezh ur re votoù evit merc'hed ha bragerizoù graet gant perlez hag a ziskouez mat blizidigezh an dud-se. Un niver bras a draoù graet gant koad, eskern ha dent loened, evit ar gegin pe ar chase; moucherioù-koad ha c'hoarielloù bugale.

Un dastumad geologek gant ur steudad mein prisius. Ha da echuiñ un dastumad skouerioù hag aoadurioù evit ar c'hentelioù diwar-benn ar yec'ho-douriezh.

10. Ar muze ha deskadurezh an dud vras.

Dre ma n'hell ket pep hini drezañ e-unan ober e vad eus e vizit, e vez roet tu d'an holl da weladenniñ ar muze dindan renerezh un den a vicher. A-raok, e vez diskouezet skeudennoù ha filmoù. E-pad ar goañv e tispleger filmoù-kelenn d'an dud vras. Tenor ha danvez ar film a vez studiet a-raok en

ur brezegenn hag e-pad un ehan e c'heller gweladenniñ an dastumadennoù o deus un dra bennak d'ober gant ar film.

Bremañ e komprenit mat ez eo ket "Luze an Deskadurezh" ur mirdi evel ar re all, met gant ur pal ispisial a zo kelenn ar vugale hag an dud vras dre ziskouez dezho an traoù studiet.

Spi am eus e vo tu, dindan skoazell Komite Etrevroadel ar Luzeoù (International Committee of Museums, I.C.O.M.) da astenn d'an holl vroioù sevenast ar c'henlabour displeget uheloc'h evit brasañ mad ar peoc'h hag ar yaouankiz.

Aozet gant Herve KONAN
diwar ur skrid saoznek.

K E N S T U D I .

Kelennadurezh ar Frizeg. (SKOL II) Un degener mat a zo bet graet d'an niverenn-se gant ar c'helaouennoù brezhonek : "Ar Bodenn evit ar Vro", "Al Liamm", "Ar Vro", "Hor Yezh", "Bleun-Brug" ; gallek : "Le Sentier" ha "La Semaine Religieuse" eskopti Sant-Brieg ; ha zoken kembraek : "Y Faner".

Un nebeut rebechoù a zo bet graet dimp koulskoude diwar-benn ar yezh hag an embannadur. Diwar-benn ar yezh e lavarimp hepken hon eus klasket implij, hag alies krouiñ, ar gerioù teknikel hor boa ezhomm anezho. Moarvat e vije bet tu d'implijout, gwech ha gwech all, gerioù etrevroadel a vefe bet sklaeroc'h eget gerioù brezhonek rik met nevez. Ret eo anzav ivez ez eo bet liesskrivet fall an niv. 2. Kavet e vo pelloc'h an abegoù. Hervez, e vefe bet tu d'embann al labour-se en ur gelaouenn bennak. Kinniget hor boa ar pennadoù a oa aet d'ober niv. 1 SKOL ha nac'het e oant bet. Ha neuze, pezh a ra talvoudgezh niv. 2 SKOL n'eo ket ar menozioù displeget onni, n'int ket nevez tamm ebet, met an doare nevez d'o displegañ hag ivez an doare d'embann ur seurt studiadennoù en UN taol ha nann dre bennadoù. Soñjit e vefe bet ezhomm eus peder niverenn eus "Bleun-Brug" pe un niverenn a-bezh eus "Al Liamm" d'ober kemend-all.

Digant Ti Mari J. Moulin, Roazhon. "Gouzout a ran n'eo ket deuet brav an niverenn SKOL diwezhañ. Ar mekanik a implijañ peurliesañ a oa karget gant ul labour all ha bizskrivet eo bet ar stensiloù gant ur mekanik skoazell an boa implijet meur a wech dija hag a oa mat. Siwazh deuet eo da "skuizhañ" ha n'an eus merket ar fazioù nemetpa 'z eo bet ar stensiloù war ar liesskriverez hag an holl stensiloù a oa bet bizskrivet a-benn neuze." (2/III/55)

Gourc'hemennoù an Ao. Sipkens. Ankounac'haot hor boa menegiñ e-touezh an dud o doa hor skoazellet e Fryslan an Ao. Sipkens, enseller e Sneek ha Leeuwarden. Bet en doa ar vadelezh d'hor c'has da weladenniñ ar skolioù en e garr-tan. Skrievañ a ra dimp c'hoazh : "Lennet em eus ho tanevell hag emañ a-du gantañ penn-da-benn ; bez ez eo ul labour a-bouez."

Tennet eus "Y FANER" 6/VII/55 "Labouret en daus start war e studiadennoù (gvel. SKOL I, "Ar C'Hembraeg e skolioù Kembre") ha marteze e c'heller lavarout en eo unan eus ar studiadennoù muiañ lemm a vefe bet aozet diwar-benn an emsav a glask kembrekaat ar skolioù.... daoust hag ez a interest Kembreiz betek kounantiñ de gelaouenn bedagokek ar Vretoned ? Pouezus eo da vistri-skol Kembre kerkoulz ha da vistri-skol Breizh ; en gwirionez, mar bez ken talvoudus an niverennoù da zont hag an div niverenn gentañ, e vo ret da vistri-skol divyezhek an amzer da zont deskiñ ar Brezhoneg....." D.DAFIS.

Digant R.Hemon.- "Trugarez evit eil niverenn "SKOL" am eus lennet diouzhtu. N'eo ket hepken an danvez a zo talvoudus, hogen ivez ar yezh. Un dudi eo lenn Brezhoneg ken sklaer ha ken resis war un dro. Sur on en devo ho labour kalz a levezon, dreist-holl war ar rumadoù yaouank. E-touez ar-re-se ez eus un nebeut tud douget da studiañ ha da bleustriñ a-zevri war gudennoù a-houez." (16.II.55)

Digant ur c'hloareg eus Sant-Brieg.- "Resevet em eus "SKOL" un hanter eur bennak. Kaer am eus bezañ taget gant al labour, e skrivan deoc'h diouzhtu da lavarout deoc'h e kavan gwelloc'h c'hoazh an Niv. 2 eget an Niv. 1. Sellet am eus an daolenn. Ne gollin ket va amzer o lenn an traoù a-bouez a zo en niverenn-mañ... An holl gloareged - pe dest - a zo a-du ganeoc'h evit pezh a sell an divyezhegezh. Lavarout a reont penaos ez eus un dra bennak d'ober. Ret eo, emezo, kaout un diskoulm d'ar gudenn-se. Ret kalz a zo ha ne gredont ket e c'hellfed tapout ar pal. Ret e vefe o sklerijennañ c'hoazh" (5.II.55) - (An Ao.Kalvez a oa bet oc'h ober ur gaozeadenn diwar-benn o veaj en Izelvroioù da gloareged Sant-Brieg).

Digant P.Denez.- "E Pouldahud, nepell eus Douarnenez, emañ bremañ o chom A.G. broadelour bet toullbac'het. Tri mab en deus. Ne vez komzet nemet Brezhoneg outo er gêr. Pa oa e vab henañ, Kongal, 6 vloaz ez eo aet da vevañ da Iwerzhon. Ar paotrig ne ouie nemet Brezhoneg. Desket en deus Saozneg hep an disterañ poan. Deut eo en-dro da Vreizh daou vloaz 'zo. Kongal ne ouie neuze ger gallek ebet. Lakaet eo bet gant ar skolaer er c'hlas izelañ, ken en doa e gwirionez kemeret kasoni ouzh ar skol : e gwirionez en deus kollet e cloaveg skol. Er bloaz-mañ en deus goulennet an tad ma vefe lakaet e vab gant bugale eus e oad. Emañ Kongal o paouez bezañ degeneret en ardoenn-mont-e-barzh ar skol eil derez, Kolaj Douarnenez, an hini kentañ eus holl vugale Pouldahud.

Ar bugel ne vesk ket ar Galleg, ar Brezhoneg, ar Saozneg hag an tammig Iwerzhoneg en doa desket. Gouzout a rae lenn Saozneg p'en deus kuitaet Iwerzhon, ha kendalc'het en deus da lenn, daoust na oa den evit komz gantañ. Evit ar bugel diwezhañ avat, ar meskaj yezhoù a zo bet fall : ne oar mat yezh ebet. Ne oa ket diazezet mat en e spered ar Brezhoneg pa'z eo aet ar gerent da vevañ en Iwerzhon." (24.VII.55)

Keleier eus Fryslân.- Er bajenn 7 eus "SKOL" 2, e skrivemp kement-mañ : "met en argoll e vije (ar Frizeg) en ur gêr vihan evel Drac'hten 'lec'h ez eus bet savet un uzin Philipps e 1950." Nevez 'zo ez eus bet un enklask war stad ar yezh e Drac'hten hag ar c'heriadennoù tro-war-dro hag a ya d'ober kumun Smalingerland. "83 % eus skolidi Drac'hten a gonz Frizeg. Dizoloet eo bet ivez e teu 77 % eus ar skolidi eus tiegezhioù a ra eus ar Frizeg yezh ar gêr. 87 % eus ministri-skol Smalingerland a gonz Frizeg, met an niver a zo un tamm bihanoc'h e Drac'hten... O komz eus kement-se er "Friese Koerier", e skriv Fedde Schurer : "Anat eo en em astenn ar Frizeg hag emañ e levezon war gresk ha nann war goll". ("Frisian News Items", April/May 1955)

Ar Gostezenn enep ar Reveulzi (gwel SKOL 2, p.4) he deus embannet un diskleriadur diwar-benn Fryslân o c'houlenn : 1) muioc'h a frankiz politikel evit ar rannvro ; 2) gwirioù kevatal d'an Izelvroeg ha d'ar Frizeg ; 3) kelennadurezh ret yezh ar vro ; 4) ha muioc'h a amzer evit ar Frizeg er Radio. (F.N.I. January 1955)

Digant an Itron Van der Minne-Buma, Ljouwert.- "...ha gouzout a rit e ran skol Frizeg da bennwerzhourien (chefs de rayon) ar stal vras.... 8 paotr war-dro 40 bloaz ha 3 flac'h yaouank eus ar restorant. An aotrounez-se n'int ket Friziz. Katoliked int ha dont a reont eus rannvroioù ar Su. Pratikoù 'zo

ne blij ket dezho prenañ er stalioù na vez ket komzet Frizeg enno, ha setu perak e rankont deskiñ kompren, na n'eo ket komz, yezh ar bobl.... An Aotrou de Hann a ro kentelioù ivez da dud eus stalioù all. Bez en deus 9 pe 10 skoliad." (2.III.55)

PAJENN AN TIEGEZHIOU BREZHONEK.

Digant Youenn Olier. - "Marteze e c'hellfen reiñ munudoù deoc'h diwar-benn divyezhegezh va bugale, va merc'h henañ dreist-holl. Emañ en 12et klas ha 6 vloaz he devo e miz hezheven. Klasket em eus he lakaat un tammig en araok d'ar Galleg e-keñver he yezh. Setu pezh on deuet a-benn da ober : lennet he deus "Lenn a Ran", div wech "Paotr e Varv Glas" ha "Merc'hig ar Rozenn", ur wech "Balafenn ha Biskoul gozh", erfin "Istor Breizh Toutouig". Desket em eus dezhi jediñ e Brezhoneg (kenstrollañ, diskontañ ha lieskementiñ) un tamm bennek atav. Aze avat eo diaesoc'h rak n'oar ket niveriñ mat e Brezhoneg betek kant.: ret eo bet din he lakaat da bleustriñ war an dra-se e-pad ar vakansoù-mañ. Er skol he deus desket dre genganañ gant ar re all, me 'gav din, neuze eo chomet gwell en hec'h envor. A-hend-all em eus lakaet va merc'h ivez da eilskrivañ displegadur ar verb ha pennadoù yezhadur pe dielfennadur (an = ger-mell, ti = anv-kadarn, gwenn = anv-gwan). Gouest eo bremañ da ziforc'hell anv-kadarn hag anv-gwan, liester hag unander h.a. ar pezh n'eo ket ken fall-se.... Va bugale ne implijent morse, koulz lavarout, an displegadur-verb gant "ober", nemet e-barzh troiennoù 'zo, ar memes re atav. Techet int da heuliañ urzh ar Galleg : eo deut, eo bras, h.a. dreist-holl ar re dindan 5 bloaz. (3 ha 4 o deus an daou baotr.) Marteze n'eo ket levezon ar Galleg hepken rak an urzh-se a gaver e Brezhoneg e-kreiz ar frazenn. Bepred e krogont displegadur ur verb gant 'e', 'e teuan', h.a. A-hend-all ec'h anavezont mat an displegadur personel evelato." (14.IV.55)

Respont. Sur-mat emañ ar plac'hig-se en-araok d'hec'h oad ; bez e tlefe c'hoazh bezañ er skol-vabiged. E Brezhoneg he deus studiet dija program ar c'hour-stummañ ha bloavezh kentañ ar c'hour-izel (6 ha 7 vloaz). Gwelloc'h e vefe he lakaat da bleustriñ war ar yezh komzet : kaozeadennoù ha pleustredegoù-prezeg war skeudennoù hag al lennadennoù.

LEVRIOU EVIT AR VUGALE HAG AR SKOLIOU.

SKOL AR BREZONEG. - a vez embannet e gie stagadenn d' "AR FALZ" evit ar vrezhonegerien a glask tremen an arnodenn vrezhonek er B.E.P.C. hag er vachelouriezh. En Niv.1, liesskrivet, e kaver hepken kentelioù da vont gant 6 pennad eus "EUN DORNADIG LENNADURIOU". Pep kentel a zo rannet e peder lodenn : A. Lecture; B. Vocabulaire ; C. Grammaire ; D. Exercices d'application. En Niv.2 ha 3 e roer 19 pennad nevez hag ur rumad goulennoù-ekzamin. Dav e vefe dibab da vat ur vent hag e virout ; anez se n'eus ket tu da geinañ an dastumad.

Ret eo anzav en deus graet "AR FALZ" un araokadenn vat ar bloaz-mañ. An div niverenn embannet betek-hen a zo talvoudus d'ar vistri-skol ha zoker d'ar c'helc'hioù. (AR FALZ, daouviziek ; 500 lur da gas d'ar B.P. 19, Brest C.C.P. 430 20, Roazhon.)

LE SENTIER. Kelaouenn viziek deskadurezh kristen eskopti Kemper ha Leon a embann ivez, gwech ha gwech all, 2 pe 3 fennad brezhonek evit ar skolioù-klaskaat hag etre. E Niv. MIZ C'HWEVRE 1944, e kaver un droidigezh c'hallek eus ur pennad tennet eus SKOL 1 : "Aergelc'h Breizhat er Skolioù". (LE SENTIER, 200 lur, da gas da Inspection Diocésaine, Quimper. C.C.P. 528 80 Roazhon.)

24 PENNAD-LENN.- Testennoù e Gwenedeg dibabet hag embannet gant ar Breur Keourintin Riou, Skol ar Sklaerder, Baod, Morbihan.) D'ar 17.V.55, e skrive dimp K.R. " Hervez ho koulonn e kasan deoc'h "20 PENNAD LENN GWENEDEK" dastumet evit va skolidi, (8 paotr, IIIet B.E.P.C. ; 4 paotr IVet B.E.P.C. ; ha 7 plac'h IIIet B.E.P.C.) dreist-holl c'hoant dezho tremen ar B.E.P.C. gant ar Brezhoneg evel danvez dibabet. Faziou a zo er strobad.... ouzhpenn arabat kre-diñ emañ aze "teñzor" ar Gwenedeg. N'anavezan ket a-walc'h lennegezh ar c'horn-mañ evit sevel al labour-se. N'eo ket kement-mañ nemet un taol-esae, ur benveg-labour hag a c'houlenn bezañ klokaet. Dre Lizher e roan kentelioù d'ur Brestad evit ar B.E.P.C. Warlene, dre lizher ivez, en boa kenteliet evit-se merc'h henañ Yann ar Beg. Amañ warlene, an boa 12 paotr o doa dibabet ar Brezhoneg ar B.E.P.C. An testennoù graet ganto e 1954 n'int ket holl ar re implijet ar bloaz-mañ. E 1956 en eus fiziañs e vo paotred Skol Langidig hag a gemero ivez ar Brezhoneg." Setu aze keleier hag a ra plijadur.

VA ZAMIG BUHEZ, gant Jarl Priel, embannet gant AL LIAMM (495 lur)
E SKEUD TOUR BRAS SANT JER IEN, skrivet hag embannet gant Y.ar Gow. (mar fall deoc'h ur skouerenn, hastit buan he goulenn).

Daou levr dispar evit Brezhonegerien ar skolioù-etre. Ret eo lakat ivez etre daouarn ar skolidi oberennoù a-bezh evit ma tañvaint hol lennegezh ha ma teuint da garout en gwirionez ar yezh.

A-DREUZ LENN.

LE MONDE BILINGUE ET L'UNIVERSITE, embannet e-giz stagadenn da "La Revue Administrative" (priz an niverenn 250 lur gall, da gas "Le Monde Bilingue", 80, rue Taitbout, Pariz 9, C.C.P. 85 01 PARIZ). An deizvet lodenn eus al levrig-se a zo a-bouez evidomp : "Le Problème Pédagogique". Menegiñ ha studiañ a reer taolioù-esa graet un tamm dre-holl, dreist-holl e skol SHAPE, St.Germain-en-Laye, hag er Saar.

E skol SHAPE e kaver 420 bugel eus 15 bro disheñvel. Daou gläs a zo evit pep oad : ur c'hlas saoznek e-lec'h ma vez roet an deskadurezh dre ar Saozneg ha kelennet ar Galleg evel eil yezh ; ur c'hlas etrevroadel evit an nann-saoznegerien, e-lec'h ma vez roet an deskadurezh e Galleg ha kelennet ar Saozneg evel eil yezh. Nann-c'hallegerien ar c'hlas etrevroadel a studi yezh, istor ha geografiezh o bro 2 hanter-dervezh bep sizhun. Pa retornent d'o bro c'henidik e vezont barrek da heuilh ar skolioù ken aes ha bugale o oad.

Tu a zo da gelenn ar Galleg buan a-walc'h, dindan 3 pe 4 miz, gant ma vo implijet ur yezh eün, etre 800 ha 1 000 ger - Racine a implije 1 200 ger ! - ha yaouank ar skolidi (5-8 vloaz).

En holl skolioù ar Saar, ez eo ar Galleg un danvez ret abaoe 1946.

LE FRANCAIS ELEMENTAIRE, embannet gant ar "Centre National de Documentation Pédagogique", 29, rue d'Ulm, Pariz 5. Mil tri c'hant ger ar Galleg eün, dibabet dreist-holl evit skolioù tramor.

BILINGUISM IN WALES, with special reference to second language teaching and some account of the language position in Eire and Belgium, gant R.E.Davies, kelenner e Skol Veur Potchefstroom, Afrika ar Su. Al levr-mañ a eo anezhañ danevell ur veaj-studi graet en Europa, a-drugarez d'ur yalc'had a 500 lur saoz 500 000 lur gall, roet gant ar "South African National Research" hag ur yalc'had all a 120 lur saoz digant ar "British Council".

(da heul e kreiz pajenn 23)

" S K O L "

Dastumadenn c'hwec'hmiziek a gelearnouriezh
(Gouel Yann)

Rener : A.ar C'halvez, Rener Skol Sant Erwan
e Ploueg-ar-Mor

Priz an niverenn : 200 lur

Priz ar c'homanant : 400 lur

Ar profoù a vezo degemeret gant anaoudegezh vat.

Kas al lizhiri, ar skridoù hag an arc'hant da

M.l'Abbé Armand LE CALVEZ
Directeur Skol Sant Erwan
Plouezec ; (C.d.N)
(C.C.P.RENNES 863 85)

=====
8 shil. e Breizh-Veur hag Iwerzhon.

Kas an arc'hant da :

Mr.David DAVIES
2, Greenfield Terrace,
Llangynwyd, Bridgend.
Glams. Wales.

Liesskrivet e Ti Mari J.MOULIN
22, straed Gurvan, 22
R O A Z H O N